

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГРИЦИК ДІАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри

міжнародних відносин і зовнішньої політики,

д.е.н., доцент

В.В. Лимар

« _____ » _____ 2022 р.

РОЛЬ ЗМІ В ІНДО-ПАКИСТАНСЬКОМУ КОНФЛІКТІ

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:

Прихненко М.І., старший викладач
кафедри міжнародних відносин
і зовнішньої політики,
к.політ. н.

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК:

_____

Вінниця – 2022

АНОТАЦІЯ

Грицик Д. О. Роль ЗМІ в індо-пакистанському конфлікті. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». ДонНУ імені Василя Стуса, Вінниця 2022.

У дипломній роботі досліджено особливості впливу національних ЗМІ на формування зовнішньої політики Індії та Пакистану в контексті індо-пакистанського конфлікту.

Проблема залишається актуальною, попри те, що на сучасному етапі це конфлікт низької інтенсивності, але інформаційна війна за сприйняття досі триває. Існує 3 основних тригерні точки: територіальні суперечки, релігійне протистояння індуїстів та мусульманського населення та ядерна напруга, що дало можливість простежити залученість США та КНР.

В результаті, виявлено важливу особливість характеру внеску ЗМІ, який залежить від національної політичної атмосфери. Адже під час внутрішньої незгоди, вони можуть виступати як незалежний актор, безпосередньо впливаючи на формування поведінки держави, як це було під час саміту в Агрі. З іншого боку, у випадку єдності в суспільстві, медіа повторюють голос уряду, що допомагає залучитись підтримкою – війна в Каргілі.

Сьогодні, постановка кашмірського питання розглядається як стратегічний інструмент в руках медіа-груп для пропаганди своєї власної ідеологічної позиції і відіграє важливу роль у посиленні та передачі наративів, пришвидшенні процесу прийняття рішень та формуванні публічної бесіди навколо криз.

Ключові слова:

65 с., 4 додатки, Бібліограф.: 85 найм.

Hrytsyk D. O. The role of the media in the Indo-Pakistani conflict. Specialty 291 "International Relations, Public Communications and Regional Studies". Vasyl Stus DonNU, Vinnytsia 2022.

The thesis examines the features of the influence of national media on the formation of foreign policy of India and Pakistan in the context of the Indo-Pakistani conflict.

The problem remains relevant, despite the fact that at the present stage it is a low-intensity conflict, but the information war for perception is still ongoing. There are 3 main trigger points: territorial disputes, religious confrontation between Hindus and Muslims, and nuclear tensions, which have made it possible to trace the involvement of the United States and China.

As a result, an important feature of the nature of the media contribution, which depends on the national political atmosphere, was revealed. After all, during internal disagreements, they can act as an independent actor, directly influencing the formation of state behavior, as was the case during the Agra summit. On the other hand, in the case of unity in society, the media echoes the voice of the government, which helps to attract support - the war in Cargill.

Today, the Kashmiri issue is seen as a strategic tool in the hands of media groups to promote their own ideological position and plays an important role in strengthening and transmitting narratives, speeding up the decision-making process and shaping public discourse on crises.

Keywords:

65 p., 4 annex; Bibliography: 85 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНИЙ ВИМІР КОНФЛІКТУ	11
1.1 регіональна політика Індії у відношенні до Пакистану/риторика Пакистану.....	11
1.2 регіональна політика Пакистану у відношенні до Індії.....	16
1.3 участь США та КНР у конфлікті	20
РОЗДІЛ 2. ФОРМУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ В ОСНОВНИХ ІНДІЙСЬКИХ ЗМІ	26
2.1 Загальна оцінка характеру діяльності індійських ЗМІ.....	26
2.2 Пряме маніпулювання та розпалювання конфлікту індійськими ЗМІ	33
РОЗДІЛ 3. ФОРМУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ В ОСНОВНИХ ПАКИСТАНСЬКИХ ЗМІ	38
3.1 Загальна оцінка характеру діяльності пакистанських ЗМІ	38
3.2 Пряме маніпулювання та розпалювання конфлікту пакистанськими ЗМІ.....	40
РОЗДІЛ 4. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПРОТІКАННЯ КОНФЛІКТУ НА ПРИКЛАДІ TWITTER.....	43
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	50

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДП – Джаната Парті

ІНК – Індійський національний конгрес

НФ – Національний фронт

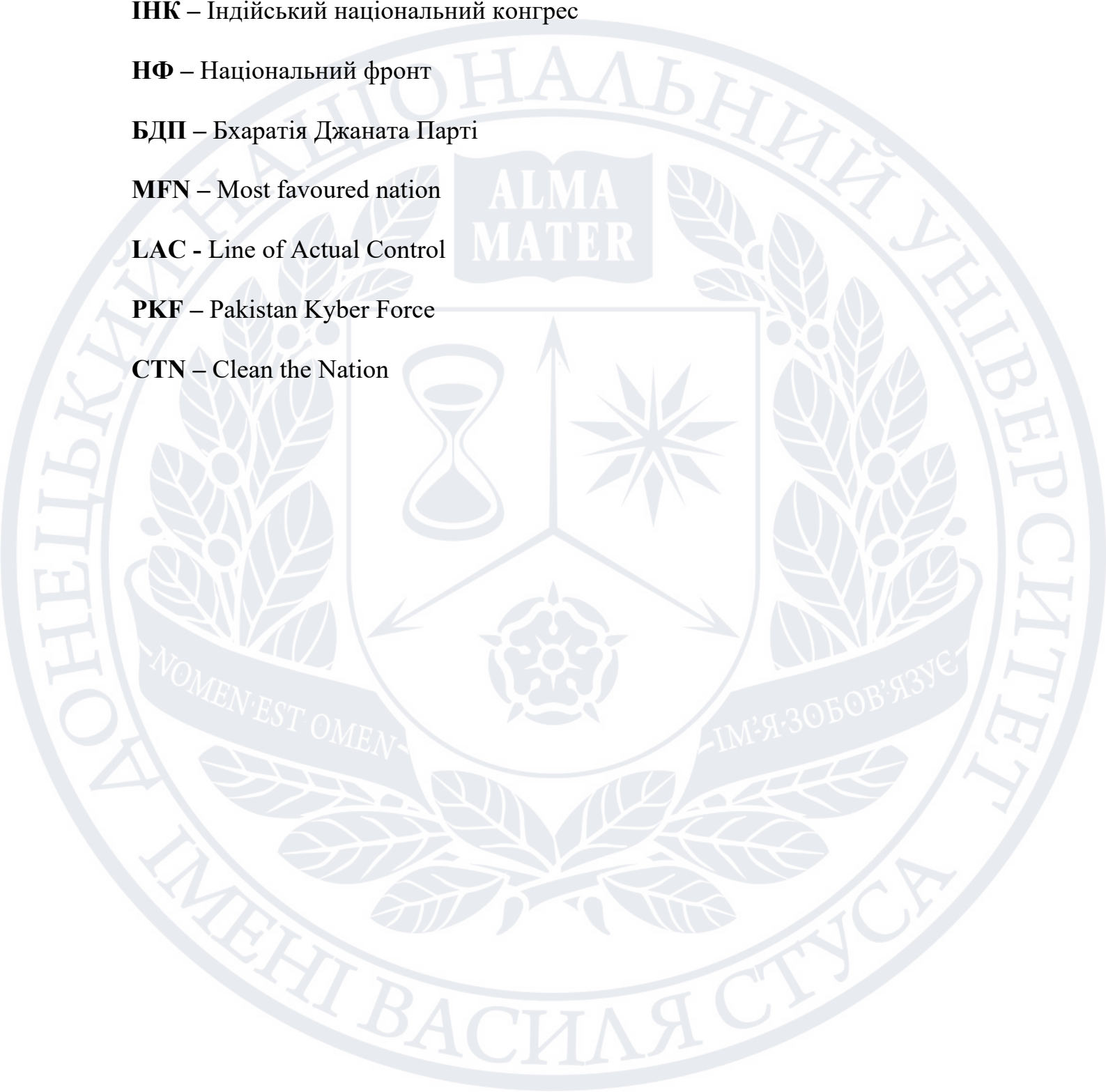
БДП – Бхаратія Джаната Парті

MFN – Most favoured nation

LAC - Line of Actual Control

PKF – Pakistan Kyber Force

CTN – Clean the Nation

ВСТУП

За останні три десятиліття, завдяки швидкому технічному та науковому прогресу, наявність різних за специфікою інформаційних полів спричиняє формування глобального інформаційного простору. Така нова науково-практична категорія як інформатизація, знаменує собою перехід до інформаційного суспільства. А разом з цим, засоби масової інформації трансформуються у більш глобальний вимір, який забезпечує суспільство ширшою комунікацією з появою інтернету та соціальних мереж.

У будь-якому конфлікті протягом сучасної історії, ЗМІ відігравали ключову роль у мобілізації та формуванні громадської думки і у відносинах між державами. На сьогоднішній день, у світі велика частина літератури присвячена ролі засобам масової інформації в конфліктних суспільствах. Як показують дослідження в області врегулювання конфліктів, засоби масової інформації можуть грати ефективну роль не тільки в розпалюванні конфлікту шляхом посилення розбіжностей або, в деяких випадках, прямого маніпулювання, але і в сприянні постконфліктного відновлення і примирення в періоди миробудівництва.

Засоби масової інформації нерозривно пов'язані з іншими інституційними секторами у сфері власності та управління і тому не можуть залишатися аналітично відірваними від інтересів політичних і економічних еліт, особливо тому, що багато членів засобів масової інформації є конститутивними для цих еліт.

Відносини Пакистану та Індії були складними з самого початку. Кашмірський конфлікт та війна в Каргілі призвели до значних втрат за останні сім десятиліть. Як результат, обом країнам не вдалося встановити сердечний зв'язок, незважаючи на спільність культурних, географічних і економічних інтересів. Тож для кращого розуміння конфлікту важливо осмислити те, як ЗМІ конструюють певний підхід до конфлікту.

Об'єктом дослідження є індо-пакистанський конфлікт

Предметом – роль та вплив засобів масової інформації на розвиток індо-пакистанського конфлікту.

Велике значення для конфлікту має кашмірське питання. Тож географічні рамки будуть встановлені на держави регіону, в яких проживає це етнічне населення: Індія та Пакистан. Однак, геополітичне значення близьких до Кашміру територій має ще Китай, тому його політика також буде розглянута в якості впливу на взаємодію конфліктуючих сторін разом із США, які мають важелі впливу в Азійському регіоні.

Хронологічні рамки: центральний фокус у роботі припадає на період з 2019 року, коли Індія скасувала автономію штатів Джамму та Кашмір, що значно змістило державні преференції. Проте також було висвітлено події, які цьому передували.

Вибір теми обумовлений актуальністю дослідження змін, які посилюють роль засобів масової інформації та сприяють до змін у міжнародних конфліктах сьогодення, а саме – індо-пакистанському, а також теоретичними та практичними потребами визначити фактори, які впливають на висвітлення інформації в ЗМІ та сприйняття її суспільством.

Важливо ще те, що роль ЗМІ на індо-пакистанський конфлікт неможливо розглядати без визначення державного регулювання цієї сфери. Незважаючи на те, що в управлінні найголовнішим з аспектів є комунікація, існуючі дослідження з дотичних тем дають мало уявлення про процес, за допомогою якого політичні лідери надають перевагу якійсь з форм комунікації. Зокрема, це підсилюється тим, що не існує чіткого і сталого сценарію відносин влади зі ЗМІ, який би міг застосовуватись при будь-якому політичному режимі та формі правління. Значення дослідження підсилюється у зв'язку з різним позиціонуванням країн до вирішення суперечок. Зокрема ядерна політика двох держав значною мірою

сколихує не лише регіон, а й весь світ. А без теоретичного осмислення медіа-систем неможливо обґрунтувати, яку ж саме роль відіграли ЗМІ різних держав.

Наукові праці різних часів заклали основну проблематику кашмірського питання. Внесок у формування сучасного бачення ролі територіальних конфліктів в міжнародних відносинах внесли: М. Вебер, А.М. Польовий, Д. Ротшильд Ф. Барт, С.Гантінгтон, В.А. Явір, К. Янг. Аналіз процесу політичних трансформацій, які сприяли еволюції індійсько-пакистанських відносин і впливу США та КНР, представлені в роботах В. Я. Белокреницького та В. М. Москаленка, П. М. Ігнат'єва, Д. Кукса. А от аналіз впливу ЗМІ на сучасні міжнародні конфлікти запропонували: Й. Гальтунг, І. Василенко, А. Манойло, Д. Шурхайло.

Аналіз стану наукової розробки проблеми свідчить про те, що комплексне вивчення значення медіа як у посиленні, так і послабленні саме кашмірського питання все ще залишається на периферії інтересів наукового середовища. Важливою складовою є роль особистості в соціальних мережах.

Метою дослідження є: визначення особливостей впливу ЗМІ на індо-пакистанський конфлікт, а зокрема й кашмірське питання для подальшої розробки найсприятливішого варіанту комунікації урядів з медіа. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються наступні дослідницькі завдання:

- визначити підходи до розуміння об'єктивності індійських та пакистанських засобів масової інформації;
- розкрити особливості впливу ЗМІ на зовнішню політику держав;
- дослідити спроби маніпуляцій ЗМІ на протікання подій;
- виявити роль США та КНР у врегулюванні індо-пакистанського протистояння;

- виявити фактори, що сприяли загостренню протистояння Індії та Пакистану та ;
- встановити способи комунікації урядів Індії та Пакистану зі ЗМІ та їхній вплив на формування політичної свідомості суспільства;

Серед основних методів роботи слід назвати порівняльний, що дав можливість виявити схожі та різні риси медіа-систем досліджених; політико-описовий метод, що забезпечив систематизацію та загальний аналіз первинної фактологічної інформації; метод «кейс-стаді» надав можливість отримати більш глибоку інформацію про приховані механізми соціальних мереж; метод контент-аналізу допоміг в роботі із обробкою інформації з газет та постів у соціальних мережах. Ключовим серед них став цивілізаційний підхід, який передбачає, що ефективність налагодження відносин між державами слід оцінювати з огляду на методи досягнення миру, політичні традиції і сприйняття дійсності, які в Індії та Пакистані суттєво відрізняються одне від одного.

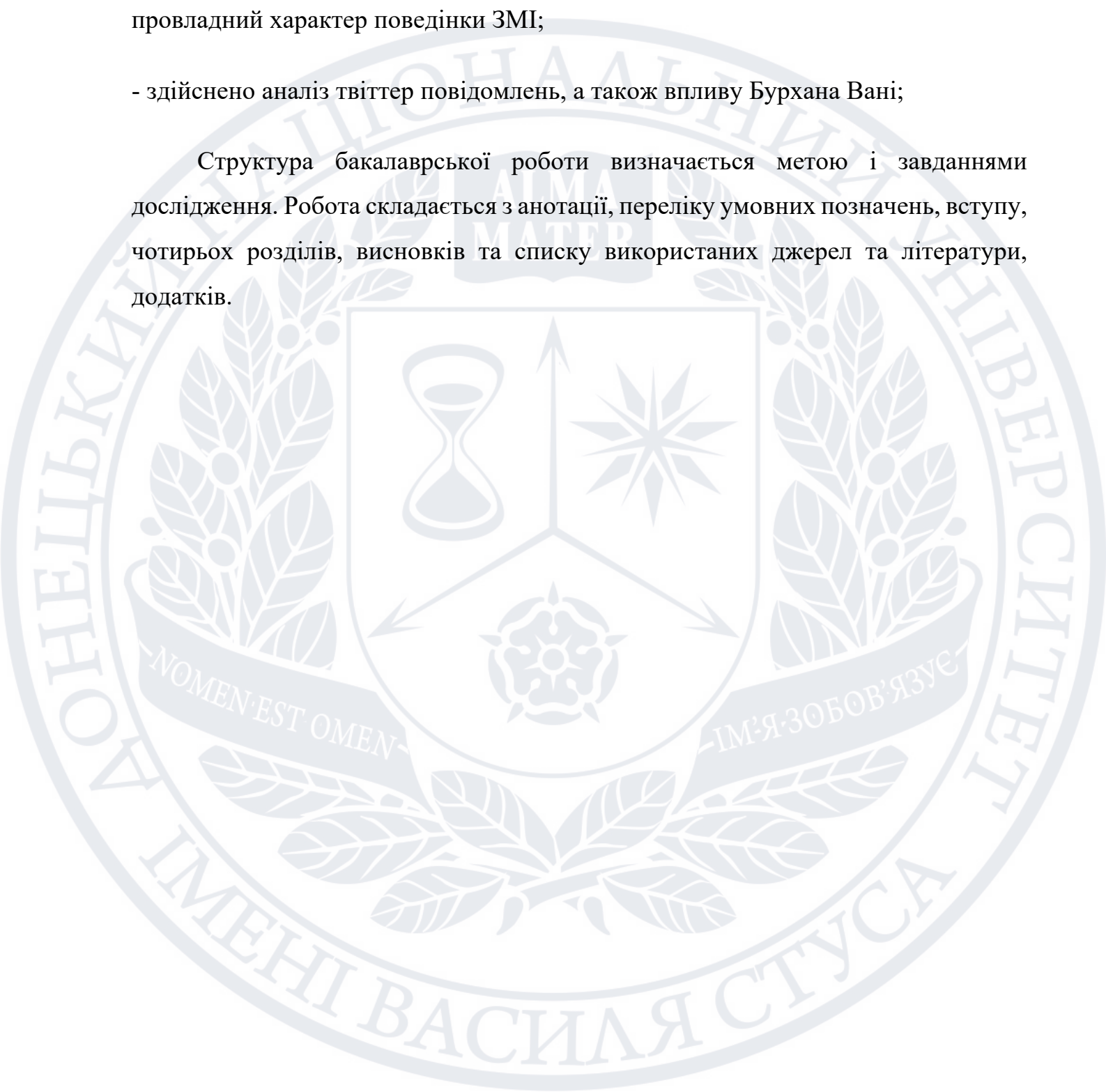
Писемні, опубліковані джерела є основою для джерельної бази. Зокрема, брались до уваги публіцистичні та наукові статті мовами урду, хінді та англійської, інтерв'ю, особисті повідомлення у твіттері та фейсбуці, офіційні заяви урядів, різні статистичні матеріали, які допомогли оцінити сучасний стан рівня свободи у державах, вибіркові статті – англійською, урду та хінді. Найбільшу увагу було приділено головним виданням Індії - Zee News, India Today, The times of India, DD News та Пакистану – GEO News, Ary News, Dawn, які показали, як можуть варіюватися висвітлення новин про відносини держав. Зокрема, були розглянуті акаунти перших осіб Індії на наявність негативних висловлень про Пакистан та Кашмір. Теми використаних джерел торкаються як загальних факторів, які зумовлюють поведінку медіа-конгломератів, рівня життя у різних державах, методів маніпулювання суспільною думкою тощо.

Наукова новизна дослідження ролі ЗМІ на індо-пакистанський конфлікт полягає у наступних результатах:

Вперше:

- проведено комплексне дослідження ЗМІ Індії та Пакистану, доведено провладний характер поведінки ЗМІ;
- здійснено аналіз твіттер повідомлень, а також впливу Бурхана Вані;

Структура бакалаврської роботи визначається метою і завданнями дослідження. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел та літератури, додатків.

РОЗДІЛ 1. СУЧАСНИЙ ВИМІР КОНФЛІКТУ

1.1 регіональна політика Індії у відношенні до Пакистану/риторика Пакистану

Відносини між Пакистаном та Індією мають вирішальне значення для зусиль, спрямованих на досягнення регіональної співпраці в Південній Азії. Оскільки ці дві країни користуються статусом великих держав у цій області, хоч між ними двома, Індія, звичайно, є більшою за розмірами, населенням, ресурсами та потенціалом. Будь-яке обговорення проблем регіонального співробітництва в Південній Азії неминуче зводиться до питань, суперечок та розбіжностей у сприйнятті цих двох сусідніх країн та їх взаємин. Наприклад, про прогрес у галузі SARC (Південно-Азіатське регіональне співробітництво) не можна сказати, що відносини між Пакистаном та Індією не покращуються. Проте на жаль, вони ще не вийшли за межі нормалізації і цей процес може зайняти у них багато зусиль і часу, перш ніж вони вийдуть на стадію співпраці. Може бути низка факторів повільного прогресу в цьому напрямку, але однією з найвагоміших причин затримки у цій справі є різка розбіжність поглядів між Пакистаном та Індією на регіональне співробітництво в Південній Азії.

Історія цих напружених конфронтацій бере свій початок з ідеї регіонального співробітництва в самій Південній Азії, ще до появи Пакистану та Індії як незалежних держав. Зокрема, коли безпосередньо перед здобуттям незалежності Індії, Джавахарлал Неру – перший її прем'єр-міністр, скликав Першу азіатську конференцію з питань відносин у Нью-Делі, Всеіндійська мусульманська ліга відмовилася брати в ній участь і засудила це як спробу Конгресу розповсюдити свій вплив в інших частинах Азії. Важливо зазначити, що ліга пропагувала мусульманську державу, в той час як в сучасній Індії більшість населення сповідує індуїзм. Після здобуття суверенітету, ці розбіжності знайшли своє вираження в політиці двох країн щодо регіональних та міжнародних питань. Перший лідер Пакистану Кудей-

е-Азам Мохаммад Алі Джінна, без сумніву, висловив своє бажання доброї волі та порозуміння між Індією та Пакистаном, але це передбачало визнання з боку Індії певних принципів, які є фундаментальними для процесу взаємовигідного співробітництва. Ці принципи – це повага суверенітету, незалежності та територіальної цілісності держав, визнання їх рівного статусу суверенних держав та невтручання у їх внутрішні справи.

Індія завжди вважала поділ Південної Азії штучним. Варто відзначити, що погляди Неру про культурний вплив Давньої Індії на територію, що простягається від Перської затоки до Індокитаю досі знаходять своє відображення в його наступниках. Але, незважаючи на той факт, що Індія визнає існування окремих незалежних держав у Південній Азії, лідери менших держав часто висловлюють занепокоєння, що Індія прагне виконувати свою роль першості в цьому регіоні, тобто перетворення культурної сфери впливу на політичну. [50]

Власне формування Індії як регіональної держави (з властивою їй регіональною політикою) і розвиток її регіональної інтеграції супроводжується певною суперечністю. Як вже було зазначено, її домінування викликало в інших недовіру до «сильного» сусіда. Це призвело до спроб цих країн зміцнити своє становище на регіональній і міжнародній арені шляхом розвитку вертикальних зв'язків з великими державами світу. Але будь-які такі спроби розцінюються Індією як загроза стабільності та миру в регіоні.

Напружена регіональна обстановка зумовила стурбованість Індії стосовно відносин Пакистану з КНР, де перший виступав одним із головних партнерів КНР в Азії. Зокрема внутрішня розпорошеність індійських політичних сил, а точніше часта їх зміна, значною мірою впливали на риторику держави відносно Пакистану. Адже їхні відносини моментами то погіршувались, то покращувались. Усі великі політичні індійські сили: Індійський національний конгрес (ІНК) та Джаната парті (ДП), які впродовж останніх двох десятиліть не втратили своєї популярності і залишаються головними в уряді, Національний

фронт (НФ), Бхаратія джаната парті (БДП) в основному, розділяють єдину точку зору на стратегічні напрями й завдання зовнішньополітичного курсу в Південній Азії – принцип «єдиної історії і єдиної географії» для всієї Південної Азії, де Індія повинна відігравати роль лідера і регіонального центру, однак методи досягнення цих принципів дуже різняться. [50]

Протягом десятиліть Індія намагалась ізолювати Пакистан в Південній Азії і тиснути на нього в суперечливих питаннях з метою одержання поступок, вступавши в двосторонній діалог, який, як правило, не мав далекосяжних результатів. В той час як Пакистан завжди намагався залучити треті сторони, зокрема ООН. Основні питання з кашмірського конфлікту включали в себе боротьбу з мусульманськими терористичними угрупованнями, реформування політичного устрою в Кашмірі, запровадження одного цивільного кодексу в Індії для мусульман та індуїстів, а також територіальні проблеми, пов'язані з лінією контролю. В кінці 90-х – на початку нульових спостерігалось покращення відносин у військово-політичній сфері, однак прихід радикальніших сил (в Індії – уряд Бхаратія Джаната Парті, в Пакистані – Мусульманська Ліга) та ядерні випробування зброї з обох боків зумовили побоювання великих держав щодо можливості виникнення ядерної війни і змусили сісти за стіл переговорів. Це призвело до прийняття Лахорської декларації, яка висловлювала готовність сторін вирішувати проблеми і взяти зобов'язання утримуватись від втручання у внутрішні справи одне одного. [67]

Однак, відданість декларованим принципам піддалась сумніву під час Каргільської війни і всі позитивні тенденції були порушені подіями на індо-пакистанському кордоні. Воєнне зіткнення мало значний вплив на внутрішні становища держав, на фоні антипакистанських настроїв, партія індуїстського націоналізму – БДП змогла посилити свої позиції, що в результаті призвело до поразки Пакистану. Індії вдалось взяти під свій контроль питання Кашміру і оголосивши про припинення вогню, вона вийшла із ситуації під егідою миротворчої діяльності. [83]

Між іншим, сьогодні індійська риторика залишається незмінною. Пакистан сприймається як загроза безпеці та стабільності в регіоні. Проте класичне геополітичне протистояння змінилось на приховане. В тому числі конфесійні протиріччя знаходять своє відображення саме у індійському форматі секуляризації. [65]

Індійський формат секуляризації – ще один важливий аспект, який впливає на формування політики у відношенні до Кашміру. Дуже довгий час було прийнято називати Індію найбільшою демократією, враховуючи різноманіття соціокультурних та релігійних традицій і не зважаючи на певну конкуренцію індуїстських та ісламських цінностей в країні. Однак з приходом до влади Нарендри Моді у 2014 році, тенденції до різноманіття почали зміщуватись в бік домінування індуїзму над іншими конфесіями. Нью-Делі переосмислив своє бачення ролі регіонального лідерства, безпеки та її складових. Адже після виборів, БДП проштовхнула в своїй програмі HINDUTVA. І колишній маргінальний рух індуїстського націоналізму переріс в центр національної політики. Перетворення Індії зі світської держави, що передбачено конституцією, у, відверто, індуїстську націю, робить 276 мільйонів не індусів – громадянами 2-го сорту. Тобто сьогодні HINDUTVA – це стратегія управління, яка вже має свої результати в ситуації з Кашміром і до цього варто буде повернутись пізніше.

Що стосується військових потенціалів Індії та Пакистану, то на сьогоднішній день стає зрозуміло, що Індія переважає як за кількісними, так і за якісними показниками чи не в 2 рази. Її військова доктрина передбачає не тільки втримування переваги над Пакистаном, але й стримування геополітичних настроїв Китаю, з яким Індія також має прикордонний конфлікт. Щоправда у співвідношенні таких самих потенціалів з КНР, Індія програє. Однак на сьогоднішній день, Індія змінила свою позицію помсти, яка була актуальна після першої індо-пакистанської війни, на стримуючу, але жорстку. Можливості держави вимагають запевнення перед всім світом, що вона дотримується

політики непершого використання ядерної зброї, але може застосувати її лише в разі удару у відповідь. [79]

Вкотре підкреслюючи наміри Індії налагоджувати саме двосторонні відносини з Пакистаном, треба зазначити, що зовсім нещодавня офіційна відповідь міністра закордонних справ Індії на це питання дала зрозуміти, що Бхарат сподівається налагодити добросусідство з Пакистаном. Проблеми слід вирішувати мирним шляхом у вільних від терору, ворожості та насильства умовах. Зокрема на Пакистан накладається відповідальність за створення сприятливого середовища і викорінення транскордонного тероризму проти Індії будь-яким чином, а саме – постійної підтримки та проникнення на двосторонні, регіональні та багатосторонні форуми. А також заборонити міжнародні терористичні організації та приватних осіб: Джамаат-уд-Дава (Джуд), Лашкар-е-Тайба (ЛеТ) Джайш-е-Мохаммед, Хізбул моджахеди та інші, яким було надано притулок в Пакистані. [84]

Отже, останньою тригерною точкою залишається територіальна суперечка стосовно Кашміру. І останнє гучне рішення уряду Індії від 5 серпня 2019 року стосовно територій, було розділити штат Джамму і Кашмір на дві союзні території – скасування 370 статті індійської конституції. Це суттєво змінює ситуацію, адже фактично анулювало автономію й так переважно мусульманського регіону, що загостило ситуацію. Таким чином, націоналістична партія БДП виконала свою передвиборчу обіцянку і висловила повне бажання інтегрувати Джамму і Кашмір. Але саме автономія була єдиною історичною умовою перебування кашмірців у складі Індії. [85]. Таке політично вмотивоване рішення мало багато наслідків, не лише для зовнішньої, а й для внутрішньої політики. (див. додаток 1)

В результаті таких політичних рішень, активізувались протиріччя з Китаєм, адже наприкінці вересня 2020 року уряд КНР припинив статус-кво в регіоні Ладакх і Аксай Чін і в травні-червні 2020 року там сталось 4 сутички на

Лінії фактичного контролю. На цьому тлі, Китай та Пакистан мають змогу співпрацювати тісніше і безпосередньо це не може не стосуватись США.

Підсумовуючи, Індія стикається з трьома основними загрозами національній безпеці, пов'язаними з Пакистаном: територіальні спори, релігійне питання та міжнародний тероризм. В цьому випадку, кожному наступному уряду доведеться діяти в рамках цих проблем, але сьогодні правлячі партії вибирають принцип замовчування про існування ворожнечі між двома країнами.

1.2 регіональна політика Пакистану у відношенні до Індії

Отже, стає зрозуміло, що існують великі розбіжності в уявленнях щодо регіональної співпраці між Пакистаном та Індією, це зумовлено історичними, соціальними та культурними суперечками. Оскільки Індія намагається створити імідж держави-матері, і в основному покладається на те, що співпраця може тривати без вирішення геополітичних та стратегічних питань між країнами Південної Азії, то Пакистан навпаки, побоюється її домінування і регіональна співпраця в галузях торгівлі, технологій тощо не може бути відділена від вирішення проблем, які протиставляють між собою Азійський регіон.

Надзвичайно важливо оцінити реальну природу намірів Пакистану та його вимог до Індії, виявити, що на думку Пакистану є прийнятним для відносин двох держав, а потім робити висновок, чи існує розрив між тим, який мінімальний попит Пакистану і якою може бути максимально допустима поступка Індії. На даний момент існує очевидна різниця між оцінкою Індією цих факторів та оцінкою інших держав.

Постійність багатьох фіксованих наслідків, а саме традиційного балансу сил в Індії та Пакистані, ревізіоністські наміри Пакистану та тип їхнього режиму – дозволяє виділити характерні ознаки для їхніх відносин. [79]

Збільшення економічного й політичного впливу Індії призвело до того, що в Пакистану з'явилась крайня необхідність активізовувати політичні та

економічні зв'язки з іншими державами. З кінця 80-х років різко зміцнились військові контакти з Шрі-Ланкою, трохи згодом пакистано-бангладеське військове співробітництво, зокрема Дацці було запропоновано укласти військовий союз. Така активність військово-політичних контактів викликала побоювання в Індії. [59]

Китай також посилює свої важелі впливу на конфлікт і регіон в цілому тим, що спонсорує Пакистан і просуває свої національні інтереси в рамках проекту економічного коридору Китай-Пакистан, куди планує підключитись і Російська Федерація, це вимагає від США залучення своєї участі. [81]

Власне тому двосторонні економічні відносини Пакистану та Індії на сьогоднішній день залишаються хиткими і невпевненими. Пакистан обмежує торгівлю та зв'язок з Індією. А 7 серпня 2019 року представив тривожну картину своїх двосторонніх зв'язків зі світом, де Індія була представлена в край невітньому світлі. [22] Однак, такі кроки по відношенню одне до одного тягнуться з кінця 90-х, коли Індія надала статус MFN Пакистану, але той не відповів взаємністю, ще й замінив «позитивний список» товарів для імпорту на «негативний». Хоча насправді Індія довго підтримувала значне сальдо торгового балансу і експорт Пакистану в Нью-Делі становив приблизно четверту частину того, що він імпортував в неї. У відповідь Індія підвищила мито на експорт з Пакистану до 200% 16 лютого 2019 року. Саме це і призвело до призупинення двосторонньої торгівлі між державами. [14]

Починаючи з 2016 року індо-пакистанські дипломатичні відносини пішли на спад, особливо після серії терористичних нападів, спрямованих на цивільні та військові активи Індії та заворушеннях в Кашмірі. Покращення не спостерігалось і в 2018-2019 роках, оскільки офіційні канали зв'язку між обома державами, як вже було згадано, залишались закритими. На тлі колишніх воєнних зіткнень, які мали вплив на внутрішнє становище Індії та Пакистану, а особливо викликало розрив між основними політичними силами в Пакистані й зростання нестабільності, численних захоплень влади військовими, Пакистан фактично

вислав індійського верховного комісара в серпні 2019 року на знак протесту проти відмови індійського уряду від особливого статусу Дžамму та Кашміру. Але це тільки спричинило удар по міжнародному іміджеві Пакистану. [74] Засуджуючи таке рішення індійського уряду, Ісламабад натякнув на можливість нового воєнного протистояння між двома ядерно озброєними державами, якщо міжнародне співтовариство не втрутиться. [46]

Таким чином, Пакистан досі підтримує антиіндійські терористичні угруповання, які ризикують викликати чергову кризу, а також розпочати обмежений військовий штурм, що може його ізолювати так, як це було під час Каргільської війни. Зокрема держава гостро потребує міжнародних інвестицій, а така нестабільна поведінка лише відштовхує інвесторів, тому повинна з розумом використовувати всі позики, які надає їй МВФ (минулого літа було отримано 6 мільярдів доларів). Виконуюча обов'язки помічника секретаря з питань Південної та Центральної Азії Еліс Уеллс заявила в жовтні 2019 року Комітету закордонних справ Палати США, що тодішня адміністрація Трампа розглядає підтримку Пакистану транскордонних терористичних груп як "головну перешкоду" до зменшення напруженості між Індією та Пакистаном шляхом діалогу. [32] Зміна положень в регіоні з приходом до влади талібів в Афганістані та нової адміністрації президента США Байдена також не пішла на користь Ісламабаду. Результати такої зміни конфігурацій детальніше будуть описані в 3 підрозділі.

В Пакистані уряд Моді розглядається як індуїстська права мажоритарна держава з гегемоністськими амбіціями в Південній Азії - риторика якої, відіграє важливу роль у спробах Пакистану інтернаціоналізувати події після скасування статті 370.

Такі особливості відносин між двома країнами повертають нас до головної проблеми – Кашмірського конфлікту, який призвів до трьох індо-пакистанських воєн та численних сутичок на кордоні, які не вщухають донині. Для цього важливо зрозуміти, що проблема Кашміру є сумішшю тероризму, державного

насилюства, підривної діяльності та загального жаху, що ґрунтується на кількох шарах історії. Існує щонайменше п'ять різних компонентів проблеми Кашміру, кожна з яких має свої витоки і наслідки:

- *Неадекватний механізм поділу в 1947 році* (Кожен правитель повинен був вирішувати, куди приєднатись);
- *Перетворення Кашміру на символ своєї національної ідентичності*. (Для Індії важливо продемонструвати світський характер, включивши мусульманські регіони);
- *Роль Кашміру у відповідній внутрішній політиці обох держав*. (Для пакистанських лідерів, як цивільних, так і військових, Кашмір був корисним заклик до згуртування та відволікання від складного завдання побудови нації з різних частин; для індійської сторони невелика, але впливова індуїстська громада кашмірців була надмірно представлена у вищих ланках індійського уряду);
- *Військовий вимір*. (Після того, як Індія перетнула лінію припинення вогню під час війни 1965 року, вона стала стратегічним розширенням міжнародного кордону на південь. Крім того, Китай володіє значною територією (в Ладакху), на яку претендує Індія, а сам Нью-Делі висунув претензії на регіони, які історично були підпорядковані правителям Кашміру (Гілгіт, Сват і Північні території), але зараз підпорядковані Пакистанському управлінню);
- *Сучасний вимір: рух національного самовизначення серед кашмірських мусульман*. [35] (Не заохочений ані Індією, ані Пакистаном, він з'явився наприкінці 1989 року і загрожує цілісності обох держав).

У Пакистану є кілька інструментів для висунення аргументів щодо Кашміру. По-перше, він може і використовував дипломатію для здійснення символічних дій - наприклад, вигнання посла Індії та заборони індійського телебачення та кінофільмів – для демонстрації знижених зв'язків з Індією. Дипломатична діяльність Пакистану створила багато шуму на міжнародних форумах, починаючи від ООН, Організації ісламського співробітництва та інших

багатосторонніх органів – але незрозуміло, чи мало це якесь значення. Звернення вже колишнього прем'єр-міністра Імрана Ханана Генеральній Асамблеї ООН у вересні минулого року як приклад. Він роздумував про Кашмір, але почав погрожувати ядерною війною проти Індії. Проблема підходу пакистанського істеблішменту полягає в тому, що в нього замало підтримки. Використання терористичних угруповань для досягнення своїх цілей у зовнішній політиці в Афганістані та Індії, зростаючий ядерний арсенал та історія розповсюдження зброї, а також поганий стан прав людини означає, що Пакистан має небагато партнерів, які бажають підтримати його позицію щодо тієї справи, яку він відстоював понад 70 років. [10]

1.3 участь США та КНР у конфлікті

Наразі міжнародне співтовариство виявляє слабкий апетит до посередницької діяльності в умовах індо-пакистанської кризи. Однак, кардинальні зміни на глобальному рівні, що почалися ще у 90-ті роки ХХ століття, привели до поступової відмови США й Китаю від проведення політики «стримування» Індії. Ці зміни істотно відбилися на регіональній політиці Індії і всій системі регіональних відносин у Південній Азії.

З крахом біполярної системи, найбільше побоювання в Індії викликала перспектива виникнення однополюсного світу. Саме це побоювання, а також головне стратегічне завдання – перетворення на державу світового рівня – підштовхнули Індію на вироблення практичних заходів щодо зближення з Китаєм, Японією, Німеччиною, країнами Південно-Східної Азії. Почався також процес поліпшення індійсько-американських відносин, який відбивав зміни, що відбулися у зовнішньополітичному курсі США щодо Південної Азії загалом. [52]

Втручання США, викликане занепокоєнням щодо пакистанських ядерних рухів, допомогло запобігти ескалації. Однак після прийняття Пакистаном асиметричної ескалації ядерної позиції в 1998 році, індійським лідерам кілька разів було відмовлено в проведенні звичайних операцій у

відповідь проти Пакистану, навіть якщо Сполучені Штати тиснули на Пакистан, щоб той відступив. [71]

У 2000 році президент США Білл Клінтон описав Кашмір як «найнебезпечніше місце у світі». Тоді це стосувалося терактів та можливої військової ескалації між ядерними державами Індією та Пакистаном, що було очевидно під час війни в Кашмірі в 1999 році та після нападу на парламент Індії у грудні 2001 року. [76]

Зі зміною адміністрацій в США, специфіка відносин Вашингтону із Пакистаном не покращувалась. Ситуація в регіоні змінювалась, після захоплення влади в Афганістані талібами, вся увага перейшла туди. Хоч Пакистан дуже зацікавлений у відбудові своєї суб'єктності у відносинах із США, внутрішня нестабільність та недоліки правової системи твердять про незацікавленість США. Це підтверджує той факт, що раніше Пакистан розглядали крізь призму Афганістану, але його роль в налагодженні переговорного процесу з талібами була надто перебільшена.

Дуже важко прогнозувати роль США та інших країн та їхню залученість до конфлікту, оскільки 24 лютого 2022 року почалась повномасштабна війна Росії проти України, що відвернуло увагу від Кашмірського конфлікту. Також в Пакистані відбулись вибори, за підсумками яких країну очолив Шахбаз Шаріф – впливовий політик, який понад 20 років обіймав посаду головного міністра найбільш густонаселеної провінції Пенджаб. Поведінка обох держав – Індії та Пакистану, перш за все буде оцінена за підсумками війни. Сьогодні, та увага, яка прикута до Індії як до зацікавленої сторони у співпраці з РФ, ілюструє нам те, що насправді нейтральна позиція Нью-Делі в російсько-українській війні, працює на користь самому Нью-Делі. Попри міжнародний тиск, Індія поступово зменшує свою залежність в багатьох сферах від РФ, на нашу думку, це скоріше пов'язано із стратегічним баченням держави свого місця в регіоні. Адже ядерні випробування, війна в Кашмірі, призвели до десятирічного стратегічного обговорення та всеосяжної реформи. Незважаючи на ці зусилля, система управління національною безпекою залишалась непрацездатною. Це

проявилось у вразливості Індії не лише до терористичних атак, а й до транскордонних вторгнень. Зокрема, відсутність військової відповіді на напад у Мумбаї 2008 року пояснюються недостатньою готовністю її збройних сил.

Тобто Індія зосереджується на «атманірбхарті» або самозабезпеченості у своєму оборонному секторі. [11] «Якщо 10 країн будуть мати однаковий тип оборонної техніки, ваші оборонні сили не мали б унікальності. Унікальність і елемент несподіванки можливі лише тоді, коли техніка розвивається у вашій країні», – Нарендра Моді.[47]

Що стосується позиції Китаю, то політичні зміни, відображені в сучасних картах, сповіщають новий етап конфлікту. Існує ймовірність того, що два давні конфлікти в Кашмірі та навколо нього можуть стати більш переплетеними із посиленням співпраці Пакистану та Китаю проти Індії. Політично це стало очевидним у серпні 2019 року, коли Китай, виконуючи роль постійного члена Ради Безпеки, забезпечив неформальне засідання колегії щодо рішення Індії скасувати автономію Джамму та Кашміру. Хоча зустріч закінчилась безрезультатно, в Пакистані вона була відзначена як великий дипломатичний успіх. [64]

Претензії Китаю щодо LAC – лінії фактичного контролю з 1959 року загрожують інфраструктурі, яку Індія створила за останні місяці в деяких районах. У разі військової ескалації китайські війська можуть перекрити доступ до Даулат-бега Олді – військової бази, що розміщена на півночі Лакдаху в Індії. Військовий аеродром має центральне значення для постачання індійських військ на льодовик Сіачен. Льодовик - це найвищий театр війни у світі, де індійські та пакистанські війська стикались один з одним із середини 1980-х. Окрім можливості того, що Пакистан і Китай можуть співпрацювати в політичному та військовому відношенні щодо Кашміру в майбутньому, останні події додали ще один компонент конфлікту до «найнебезпечнішого місця у світі». Зараз Китай більше не розглядає прикордонний конфлікт з Індією як двосторонню проблему, а як частину геополітичної суперечки зі США, в таборі з якими, знаходиться Індія. [60]

Тому рішення уряду Індії скасувати автономію Кашміру виявилось контрпродуктивним у кількох аспектах. Очікувані протести Пакистану, і критика західних урядів та правозахисних організацій щодо масових обмежень свобод в Індійському Кашмірі не вплинули на уряд Індії, як і раніше. З іншого боку, реакція Китаю, яка поставила під сумнів частини двостороннього зближення за останні 20-30 років не очікувалася індійською стороною. Суто внутрішньополітичне рішення Індії ненавмисно додало геополітичного виміру конфлікту, тим самим зробивши його ще більш міжнародним. Не зважаючи на те, що саме цього намагався уникати індійський уряд впродовж років.

Нестійка ситуація в Кашмірі, посилена обмеженням громадянських прав і спроби Пакистану щодо інтернаціоналізації конфлікту викликають застереження в Німеччині та Європі. [17] Хоча Берлін та Брюссель поділяють інтерес до регіональної стабільності, вони мають мало можливостей впливати на сторони конфлікту. Підхід, погоджений Індією та Пакистаном у 2007 році, полягав, по суті, у встановленні політичного та територіального статусу-кво в Кашмірі. [2] Кашмір має різне стратегічне значення для трьох держав. Для Індії це було, є і залишається суто внутрішнім питанням. Для Пакистану це дає можливість мобілізуватися на національному та міжнародному рівнях заради своєї справи. Для Китаю конфлікт є новим етапом геостратегічної боротьби, особливо з точки зору його зовнішньої політики: він бореться не лише з Індією щодо майбутньої ролі обох держав у Південній Азії.

Міжнародна відповідь на скасування Індією статті 370 була в основному приглушена відразу після прийняття рішення. Однак якщо Нью-Делі не змінить свій підхід до дискримінації мусульманського населення, дотримане мовчання з боку урядів, крім Пакистану та Китаю, не триватиме вічно.

Оскільки Пекін має територіальні претензії в західній частині Кашміру вздовж китайсько-індійського кордону, він засуджує Індію за зміну внутрішнього закону, який змінив територіальний суверенітет Китаю, додавши, що така практика є неприйнятною і буде їй протистояти. [17]

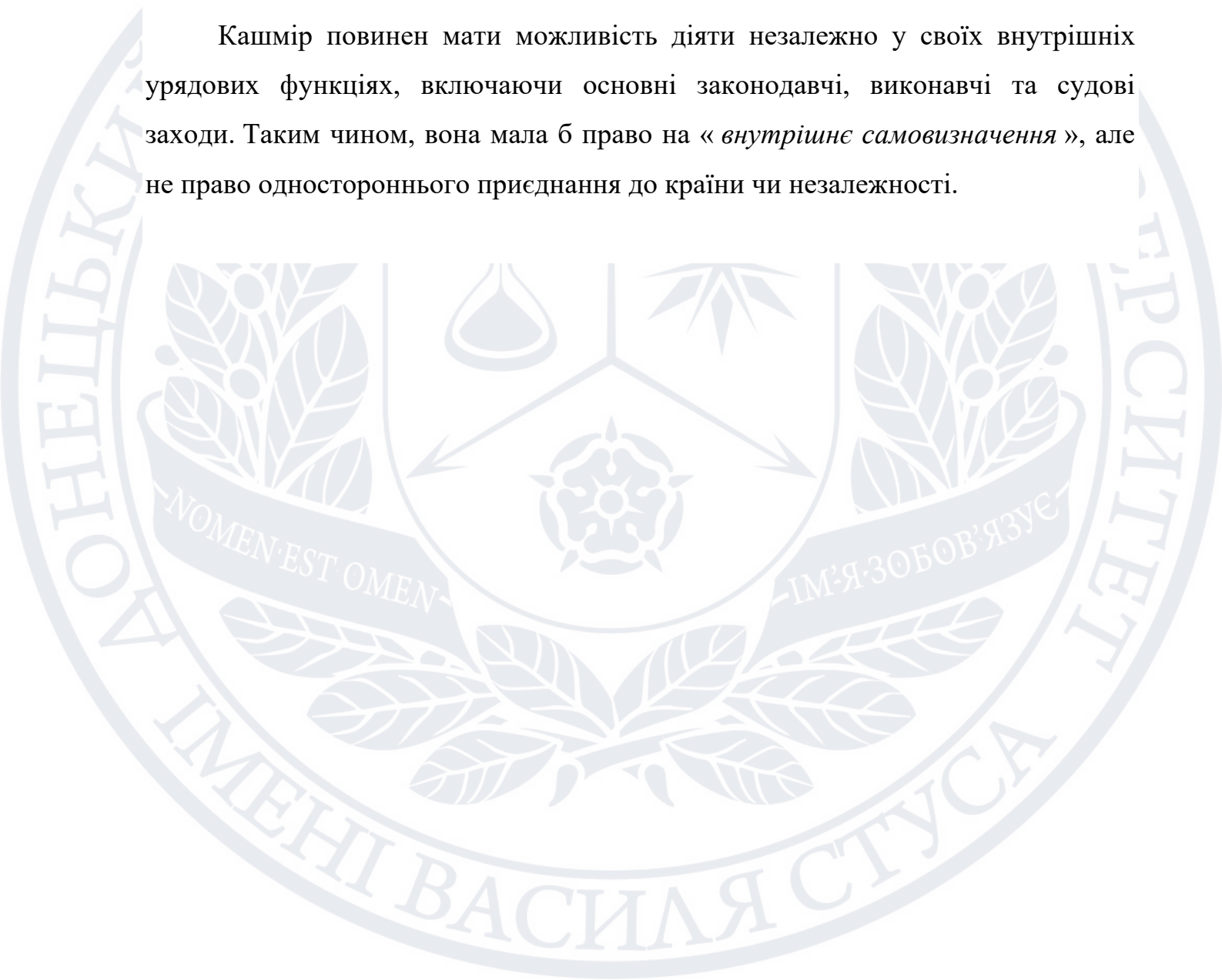
Кашмір сьогодні став символом національної ідентичності як Пакистану, так і Індії, він також поклав дуже важкий тягар на самих кашмірців. Більше того, як ми бачили, жодна сторона не має жодного військового варіанту через ядерне стримування, і тому вони обмежуються пошуком політичного або шляхом переговорів врегулювання. Це тягне за собою компроміс, який, у свою чергу, вимагає зміни мислення або еволюції нової парадигми для досягнення взаємоприйнятної угоди. Протягом багатьох років протистояння між країнами, було задіяно безліч посередників, залучених експертів до вирішення конфлікту, зокрема були запропоновані різні моделі. Для вироблення єдиного рішення щодо врегулювання індо-пакистанського конфлікту, було запрошено безліч експертів та фокус-груп для побудови дієздатних моделей. (див. додаток 2)

Тож автор вважає, що одним із найвірогідніших варіантів може стати спроба синтезувати ідеї з різних джерел, серед яких найвизначнішими є ідеї Kashmir Study Group, які висунули пропозиції щодо «спільного суверенітету», а також ідею, висунуту Президентом Пакистану Мушаррафом за «спільне управління». Такий підхід може забезпечити життєздатне рішення досі нерозв'язаного конфлікту за Кашмір.

Ця пропозиція передбачає приєднання Азад Кашміру та північних районів до складу Пакистану, а індуїстської більшості Джамму (за винятком районів з більшістю мусульман Пунч, Раджурі і Дода) і буддистської більшості Ладакху в Індію. Решта території Кашміру та районів Джамму, де проживає більшість мусульман, буде об'єднана та стане автономною з усіма повноваженнями, за винятком оборони та закордонних справ під спільним «суверенітетом» або «контролем» Пакистану та Індії. Обидві країни будуть спільно відповідати за оборону та закордонні справи Кашміру в заздалегідь узгоджених межах. Ця домовленість повинна бути частиною загальної угоди або договору між трьома сторонами, в якому чітко будуть визначені їхні повноваження, права та відповідальність.

Кашмір був би не суверенним утворенням, а дуже автономним регіоном, як у теперішньому випадку Гонконг. Ступінь його автономної влади має бути визначено в угоді між кашмірцями та Індією та Пакистаном. Гарною основою могла б бути стаття 370 конституції Індії, яка вже не діє, але раніше надавала Кашміру усі повноваження, крім оборони, закордонних справ та комунікацій. У цьому випадку зв'язок може бути збережено автономною державою за умови домовленостей про зв'язок як з Пакистаном, так і з Індією.

Кашмір повинен мати можливість діяти незалежно у своїх внутрішніх урядових функціях, включаючи основні законодавчі, виконавчі та судові заходи. Таким чином, вона мала б право на «*внутрішнє самовизначення*», але не право одностороннього приєднання до країни чи незалежності.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ В ОСНОВНИХ ІНДІЙСЬКИХ ЗМІ

2.1 Загальна оцінка характеру діяльності індійських ЗМІ

ЗМІ відіграють важливу роль у донесенні інформації до громадськості. Враховуючи силу, яку вони мають завдяки ефектам джерела сигналу і їхньої здатності посилити вибрані наративи, а значить мають значний вплив на якість дискурсу та масштаби маніпуляцій.

Поміщення Пакистану в сферу внутрішніх інтересів Індії повертає нас до проблеми аналізу політики. В сучасній Індії розміщені достатньо енергійні, зростаючі та достатньо висококонкурентні ЗМІ. [27] Ці медіа включають газети, телебачення, радіо та нові медіа-платформи, які повідомляють про різні проблеми та обслуговують різноманітну аудиторію. Оскільки Південна Азія стала свідком двосторонньої напруженості між Індією та Пакистаном, що характеризується конфліктом низької інтенсивності та транскордонним тероризмом, інформація є цінною валютою і сприймається як канал між політиками та громадськістю. Інтерпретація та подання інформації допомагає визначити, як розглядається криза і що може вплинути на її траєкторію. ЗМІ стають зацікавленою стороною і державним інструментом для розповсюдження інформації. Формування способу споживання новин гарантує, що засоби масової інформації не лише повідомляють новини, але й стають їх частиною.

Перш за все важливо визнати, що індійські ЗМІ мають широкий та різноманітний ландшафт. Станом на 2018 існувало майже 400 телевізійних каналів новин. По всій країні є 13138 газет та періодичних видань, які публікуються англійською мовою. У країні понад 550 FM-радіостанцій, і, за даними Міністерства інформації та мовлення, понад 880 супутникових телеканалів, у тому числі понад 380, які заявляють, що це телевізійні канали, які транслюють «новини та поточні події». [7] Ці цифри, ймовірно,

збільшаться із наданням ліцензій протягом наступних років.

У рейтингу Світового індексу свободи преси за 2020 рік Індія опустилась із 138 до 142 місця із 180 країн. Забравши життя щонайменше шести журналістів у зв'язку з їх роботою, Індія стала однією з найбільш смертоносних країн світу для журналістів у 2018 році. Багато інших були об'єктами спроб вбивств, фізичних нападів та погроз. Напади на журналістів з боку прихильників прем'єр-міністра Нарендри Моді посилюються напередодні загальних виборів навесні 2019 року. Кампанії ненависті проти журналістів, включаючи підбурювання до вбивства, є загальними в соціальних мережах, і їх подають армії тролів, пов'язані з націоналістичними рухами. [22]

Величезна кількість засобів масової інформації та культурне багатство не транслює і не відображає плюралістичні пропозиції. Право власності медіа конгломератів вказують на концентрації та, зрештою, контроль вмісту та громадської думки.

За даними Media Ownership Monitor в Індії високий рівень концентрації власності, тобто є топ 8 власників, які мають частку понад 70% у різних секторах ЗМІ. [41] Це свідчить про значну втрату різноманітності, витіснення маленьких незалежних газет через конкуренцію за доходи від реклами та великі ціни. Тим не менш, все ж таки на 5 найбільших медіаконгломератах буде зосереджено основний аналіз характеру їхньої діяльності, а в подальшому і маніпулятивності. Однак, варто зазначити, що дані про телевізійний ринок в Індії є недоступними в своїй більшості, оскільки це вважається корпоративною таємницею, а не публічним ресурсом.

Отже, першим буде Zee News – мережа телевізійних новин, яка входить до Essel Group, яку очолює Субхаш Чандра. [21] Правда в тому, що власник у 2016 був обраний до парламенту Індії і підтримуваний партією Бхарата Джаната. Власне за ключовими словами «Пакистан» та «Імран Хан» було здійснено пошук статей та відео матеріалів, результатів виявилось понад 276

тисяч, проте на сайті немає календарного пошуку, тому важко визначити, скільки з них публікувалось за останній період – з 2019 року. Більшість заголовків за 2021 рік свідчать про хейтспіч: «DNA: Imran Khan's 'video game' to improve his image», «Miserable situation of religious freedom in Pakistan», «Tehreek-e-Labbaik Pakistan goons force cops to chant religious slogans, activist term it state failure», «Women marginalized in Pakistan, no such thing as human rights for minorities». [45] У більшості статтях, дане ЗМІ висвітлює нездатність пакистанського уряду вирішувати як внутрішньополітичні питання, так і зовнішні, зокрема часто зосереджується на релігійному аспекті.

Мережа TV Today – один з найбільш диверсифікованих медіаконгломератів Індії, що має чотири телевізійні канали- India Today англійською мовою та Aajtak, Tez та Delhi Aaj Tak на хінді, три радіостанції під торговою маркою ISHQ 104,8 FM у Делі, Мумбаї та Калькутті, друк та сильну цифрову присутність, видаючи найпопулярніші журнали в Індії, такі як TIME, Cosmopolitan, Business Today, Reader's Digest, Mail Today та India Today. Основна увага зосереджена на новинному ресурсі India Today. Проаналізувавши публікації за аналогічний період, не було виявлено негативних конотацій в бік Пакистану, а навпаки – вони мають нейтральне забарвлення і висвітлюють більшість спортивних подій, пов'язаних з обома державами. Що стосується Кашміру, ЗМІ також уникає будь-яких згадок про теракти та внутрішньоурядових міжусобиць.

ABP Group також один із найбільших медіаконгломератів, який володіє різними телевізійними каналами новин, видавничим бізнесом і має значну присутність у цифрових ЗМІ. Йому належать ABP News (хінді), ABP Majha (маратхі), ABP Ananda (бенгальська), ABP Asmita (гуджараті) ABP Sanjha (панджабі) та ABP Ganga, що дозволяє споживати контент великій кількості народностей. Так само було проаналізовано публікації ABP Груп з періоду 2019-2021 роки і дає змогу визначити, що дане медіа не виділяється політкоректністю. У деяких статтях, які пов'язані з питанням Кашміру, окрім нейтрального висвітлення подій, були надані ще й суб'єктивні коментарі, які

підсилюють напруження. Наприклад «Pakistan Ready To Resume Dialogue With India On 'Certain Conditions», де вказується, що Пакистан втручається в питання Кашміру, в той час як уряд Моді очищує свою репутацію перед світовим товариством і наполегливо радить іншим утримуватись від коментарів щодо внутрішніх справ саме Індії і скасування статті 370 було прийнято в інтересах збереження цілісності та суверенітету Індії. [48] Ще одним прикладом може слугувати публікація, присвячена блокуванню соціальних мереж в Пакистані, де розмиті твердження стосовно такого рішення уряду, без посилань на офіційні джерела і прикріплення інтернет-мемів, які дискредитують Пакистан. [49] Однак, варто зазначити, що таке рішення пакистанського уряду було спрямоване зірвати спроби радикальних ісламістських груп, які за допомогою соціальних мереж ініціювали бурхливі протести проти Франції через мультфільм про пророка Мухаммеда, опублікованого минулого року.

«Таймс Груп» конгломерат з 45 щоденниками та періодичними виданнями 3 мовами та 108 виданнями. Компанія має більше 55 веб-сайтів, низку новинних та розважальних каналів. Керує виробництвом радіо- та цифрового вмісту, а також видає журнали та книги. Times Now, ET Now та Mirror Now - це декілька його флагманських каналів новин. Періодичне видання The Times of India також входить у їхнє право власності і аналіз буде зосереджено саме тут. Порівняно з іншими ЗМІ, тут спостерігається провладна позиція, або навіть антипакистанська, за пошуком ключових слів висвітлювались статті, які мають негативну конотацію по відношенню до Пакистану. Наприклад: «Modi's India' may counter Pakistan dare with force: US report», «India-Pakistan ties: Tussle on within Pak establishment on reconciling with J&K's changed status», «India under PM Modi more likely to respond with military force to Pakistan provocations». [1,33,28] У цих публікаціях зосереджена увага на здатності уряду Моді протистояти провокаціям Пакистану, таким чином вихваляючи прем'єр-міністра, зокрема підкреслюється важливість позиції не погоджуватись на медіацію, а вирішення конфлікту лише двосторонніми зусиллями. Що цікаво, то за пошуком іншого ключового слова «Кашмір», було знайдено публікації, які висвітлювали альтернативні погляди з

боку жителів цього штату - критика центрального індійського уряду за «антинародну політику», їхні вимоги звільнити політичних в'язнів та розпочати діалог з Пакистаном стосовно територій. [77]

Prasar Bharati - найбільше в Індії державне мовлення. Це автономний орган, створений Законом Індійського парламенту. Компанія веде численні канали "Doordarshan", державного мовника країни, а також «DD News», канал новин та "All India Radio" - єдиний радіомовний канал, що належить уряду Індії. [37] Незважаючи на те, що Пакистан є другою за кількістю аудиторією, «DD News» не веде дискредитуючої політики, однак у більшості публікаціях наголошує на тому, що саме після виконання Пакистаном всіх зобов'язань, Індія зможе розпочати діалог. [53]

Завдяки такій концентрації власності, стає зрозумілим, що не ЗМІ безпосередньо впливають на формування індійської політики, а провладні інтереси відіграють важливу роль. Однак, вони є відповідальними у посиленні наслідків кризи тоді, коли беруть підказки в уряді і висвітлюють те, що споживач новин очікує почути, побачити та прочитати. Саме тому ЗМІ формують інформацію, щоб підтримати курс дій та державну політику.

Проте індійські ЗМІ протягом декількох останніх років зазнають кризи довіри, особливо стосовно висвітлення двосторонньої напруженості між Індією та Пакистаном. Як показує аналіз, більшість медіа компаній мають ділові та політичні зв'язки. Наприклад, Рінікі Бхуян Сарма володіє телевізійною станцією NewsLive. Вона дружина Хіманті Бісви Сарми, міністра уряду уряду БДП в штаті Ассамі. Це лише один з багатьох прикладів зближення політики та засобів масової інформації, що представляє високий ризик для свободи та плюралізму ЗМІ в Індії.

Різноманітність вмісту джерел новин викликає серйозні занепокоєння щодо наявності достовірної інформації, а також вказує на проблеми, пов'язані з журналістською доброчесністю та репортажами на основі фактів. Жодна

індійська газета не має штатних кореспондентів у всіх основних регіональних країнах - Пакистані, Бангладеші, Афганістані, Непалі та Шрі-Ланці. [66]

Така поточна ситуація вказує на те, що проблема комунікації індійського уряду із медіа виникла давно, однак перед нами постають труднощі, пов'язані з недостатньою кількістю досліджень присвячених передісторії. Саме тому, звернемось до кінця 90-х – початку 2000-х років (1999 рік – Каргільська війна), коли медіа вже почали виконувати функцію «арбітра» між акторами. Це була перша індо-пакистанська війна після приватизації ЗМІ в Індії в 1991 році. Тоді індійські ЗМІ використовували стратегії формування та встановлення порядку денного, повторюючи голос уряду. Була поширена практика демонізації Пакистану, пропущена крізь призму індійського націоналізму. Таким чином, вони сформували атмосферу, в якій індо-пакистанські відносини існують і досі.[19]

З одного боку уряд колишнього прем'єр-міністра Атала Біхарі Ваджапая легко досягнув національної підтримки з боку населення, але з іншого боку індійські ЗМІ на початку конфлікту значно програвали в боротьбі за міжнародне схвалення. Підтвердженням цієї думки були слабкі спроби запевнити світових акторів в тому, що Кашмір не був суперечливою територією, а лінія кордону – предмет двостороннього договору між Індією та Пакистаном, визнаний ООН.[42]

В результаті транскордонної агресії, яка тривала сім тижнів, Індія здобула військову перемогу, але програла інформаційну битву. Причиною цьому була повільна комунікація уряду зі ЗМІ, які зосередились на формуванні консенсусу серед еліт країни. Через затримку уряду надання доказів військових злочинів, Ісламабадські медіа-машини сипали атакуючими повідомленнями. В цьому випадку, саме міжнародні ЗМІ активно викривали пакистанську жорстокість.

Отже, одним із наслідків каргільського конфлікту стала інформаційна війна. 7 червня 1999 року Нью-Делі наказав кабельним операторам припинити

трансляцію пакистанських телевізійних програм з огляду на антиіндійську пропаганду. [70]

Іншою важливою історичною ретроспективною проблеми служить саміт в Агрі, який відбувся 14-16 липня 2001 року. Чому саме ця подія є необхідною для розгляду проблеми? Двосторонні саміти можуть символізувати готовність сторін до миру, а це в свою чергу підкреслює їхню сенсаційність для громадськості.

Після Каргільської війни, Індія просуvala позицію, що не вступатиме в переговори з Пакистаном через проблему транскордонного тероризму. Проте відсутність чітко визначеної зовнішньої політики дуже часто ілюструє нам маневрування уряду. Тому була здійснена спроба всебічного двостороннього діалогу з Пакистаном, яку критики охрестили невдахою. Головним викликом для лідерів була відмінність у порядку денному двох країн. Атал Біхарі Ваджапаї зосередився на нормалізації індо-пакистанських відносин, тоді як прем'єр-міністр Пакистану – Первез Мушарраф хотів вирішувати проблему Кашміру. Таке ігнорування політики «некомунікації» викликало гостру критику в індійському суспільстві. А підсилювало цю ситуацію ще й те, що Мушарраф – військовий лідер, який недемократичним шляхом отримав контроль над державою в жовтні 1999 року, поваливши під час військового перевороту, легітимно обраного – Наваза Шаріфа.

Складність проблеми полягає в тому, що внесок ЗМІ у формулювання зовнішньої проблеми залежить від рівня внутрішнього розбрату. На відміну від внутрішнього консенсусу, під час війни в Каргилі, де уряд використовував ЗМІ в якості маркетингового агента, під час саміту в Агрі панувало національне інакомислення, де медіа стали вирішальним незалежним актором, змушуючи владу реагувати на їх занепокоєння.

Врешті-решт, провал індійської сторони був наслідком двох чинників: заява міністерки інформації Сушми Сварадж під час брифінгу для преси, де вона перераховувала теми обговорення під час саміту (транскордонний тероризм, ядерна проблема, військовополонені та торгівля), виключивши зі списку

Кашмір; та далекоглядний хід Мушаррафа, який влаштував сніданок із засобами масової інформації, нишком транслуючи це на пакистанському телебаченні. Дізнавшись про це, підданий громадській критиці Ваджапаї мусив відхрещуватись, що Індія не вірила в публічні обговорення між двома главами урядів, проте було зроблено висновки і потрібно шукати інші підходи. [8]

Підсумовуючи, неадекватна взаємодія влади зі ЗМІ залишила країну неінформованою про прогрес, як результат уряд не зміг заручитись загальнодержавною підтримкою, що спричинило внутрішній розбрат. [24]

Отже, такі потужні інструменти як визначення порядку денного(здатність визначати актуальність проблем), медіа-фреймування (ракурс, під яким висвітлюються новини) та згода на виробництво(схильність підтримувати уряд та елітні інституції) не завжди працюють на користь індійської влади. Наприклад, під час саміту в Агрі чи під час подій, після скасування автономії штату Джамму та Кашмір.

Сусідні відносини з Пакистаном очевидно представляють чутливу тему, враховуючи проблеми тероризму, прикордонні суперечки та психологічне маніпулювання кашмірцями. Індії важливо здобути перемогу не лише на фронті, а й поборовши сприйняття людей стосовно правильності прийнятих рішень.

2.2 Пряме маніпулювання та розпалювання конфлікту індійськими ЗМІ

Для Індії відносини з Пакистаном залишаються внутрішньополітичним питанням. Гіпернаціоналістична риторика, яка це супроводжує – є частиною того, як ЗМІ долучаються до формування сприйняття. Це підтверджує той факт, що Санджай Бару – помічник прем'єр-міністра Сінгха 2004, заявив, що його метою як радника ЗМІ – запобігання загальній напрузі при виникненні терористичних кризових явищ. [57] І навіть під час правління Джавахарлала Неру та Індіри Ганді, позиція стосовно хороших відносин з Пакистаном підвищувала рейтинг серед мусульманського електорату. Однак з приходом партії БДП, виборча стратегія дезорганізовувала голосування мусульман.

Попри полегшений доступ до новин, їхня якість залишає бажати кращого. Одним з потенційних факторів погіршення якості онлайн-новин та політичного дискурсу є маніпулювання ЗМІ. На думку «Data & Society», маніпулювання ЗМІ – це зусилля з використання технічних, соціальних, економічних та інституційних конфігурацій для каталізації соціальних змін, посіву інакомислення та виклику стабільності соціальних інституцій. [55]

Кампанія партії БДП на загальних виборах 2019 року виділила Кашмір як ключове питання. Моді пообіцяв скасувати статтю 370, якщо буде обраний. Але до відміни були вжиті такі кроки як: паломників змусили залишити регіон, подорожі до Кашміру були обмежені, була розгорнута армія в регіоні, місцевих політиків помістили під домашній арешт, доступ до інтернету та мобільних послуг був закритий і всі громадські збори були заборонені.

Вживши таких односторонніх заходів 5 серпня, уряд обійшов стороною той факт, що Кашмір тристороннє, а не двостороннє питання між Індією та Пакистаном. Такий крок під час посиленої напруженості між двома країнами, призвів до масових заворушень серед незадоволених таким рішенням, і, як наслідок, припинення постачання послуг інтернету на території долини майже на рік.

Вагомим недоліком, який припустила влада було те, що вона не лобіювала пояснення такого рішення в ЗМІ. Не зважаючи на те, що Пакистан давно використовує практику відключення інтернету як заходу безпеки, увага західних ЗМІ та організацій таких як, наприклад «Reporters Without Borders», була прикута саме до сценарію Нью Делі і стала важливим інструментом мобілізації та формування думки, висвітлюючи «порушення» прав людини. [58,43] Водночас китайське видання *Peoples Daily*, навпаки, заявило: «регулювання Інтернету є розумним вибором суверенних країн, заснованим на національних інтересах, і природним розширенням національного суверенітету в кіберпросторі».[56] Беззаперечним свідченням залишається те, що такі обмеження зумовили фрагментарне висвітлення інформації, що зашкодило представникам влади.

Перейдемо до іншого аспекту проблеми, що пов'язаний із частотою та забарвленням висвітленням Кашміру та конфлікту низької інтенсивності в цілому.(див. додаток 3) Найбільш вигідним для Індії було б створення в ЗМІ парадигм демонізації Пакистану, який провокує насильство через лінію контролю, підтримуючи терористичні групи (Лашкар-е-Тайба та Джаїш-е-Мухаммед) та зображення спільності індійців та народу Кашміру, демонструючи миролюбне та толерантне до них суспільство. Однак, реальність дещо відрізняється і окрім деморалізації Ісламабаду в індійських ЗМІ відбувається поширення радикалізації кашмірців, використовуючи категорії журналістики війни, що грає на руку уряду Пакистану, який навпаки підтримує їх та наголошує на праві на самовизначення народу.(див. додаток 4)

Насправді, самі новинні канали несуть відповідальність за розпалювання суспільної істерики під час кризи. Прикладом цього є давніша ситуація в Мумбаї 2008 року, коли більшість ЗМІ та журналісти зазнали критики за нехтування журналістською етикою як на місці події, так і в редакції, розкривши оперативні деталі і вдаючись до високоефективних та нестандартних імен. [39] Окрім цього, висвітлення події стало платформою для театралізованості, і значна кількість грошей витрачалась індійськими телеканалами на випуск пакистанських коментаторів, відомих своєю антиіндійською риторикою. [68]

Наприклад, на індійсько-пакистанській конференції між журналістами обох країн через кілька місяців після нападу в Мумбаї один із учасників зазначив, що близько 80 відсотків висвітлення в прайм-тайм 20-ти найкращих індійських каналів новин стосувались Пакистану, програми мали провокаційні назви – «Остерігайся, Пакистан», їх часто супроводжувала зловісна музика, щоб створити страх і паніку у глядачів. [30] Такі висвітлення стають ще більш проникливими під час кризових ситуацій, спираючись на необхідність візуально демонструвати націоналізм, а також викликати суспільну образу.

Проте громадськість відіграє таку ж саму роль у генерації та виробництва новин. Маючи колективну історичну свідомість, глибоко вкорінену в партійні

дискурси, більшість громадськості Індії та Пакистану продовжують розглядати один одного в значенні «ми проти них». Це посилюється під час міждержавних криз. За великим рахунком, населення Індії цікавиться «іншим», і існує ніша аудиторії, яка шукає неупереджені новини, щоб виробити обґрунтовані думки. Однак більшість, здається, шукає новин, які не вступатимуть в конфлікт з власними упередженнями. [20]

Інформація, передана між урядом Індії та громадськістю під час конфліктів, формується такими нагальними потребами, як прибутковість та конкуренція, нові технології, лідерство у соціальних мережах, тиск з боку маркетингу, швидкий цикл новин, урізноманітнені джерела інформації. Ці елементи поєднуються для того, щоб визначити, як і чому засоби масової інформації обирають, маючи в розпорядженні обмежену агенцію, висвітлювати міждержавні двосторонні кризи між Індією та Пакистаном.

Це корелюється з позицією правлячої партії БДП, в якій Пакистан та його прем'єр-міністр – це демони, яких потрібно постійно деморалізувати для міжнародних громадськості. Але що найважливіше, відбувається демонізація індійських мусульман. Члени БДП часто дотримуються риторики, що той, хто критикує уряд Моді, повинен їхати до Пакистану, власне це і відбивається в головних ЗМІ країни. Антимусульманська кампанія є синонімом Пакистану, а Імран Хан - це лише обличчя цієї безперервної ненависті та тролінгу. [30]

Ільхан Омар – американська політикиня, під час слухання підкомітету прав людини в Південній Азії держдепартаменту США зауважила, що єдині проблеми в індійській версії конфлікту пов'язані з тим, що національні ЗМІ називають кашмірців «бойовиками», які протестують проти відриву від Індії.[25] Таким чином, державні медіа не лише сприяють ескалації напруги, а й створюють тріщину між молоддю штату та рештою індійського народу. Зокрема відсутність притомних кашмірських ЗМІ та штатних журналістів з інших медіа, які були б арбітром між населенням штату та центральним урядом, призводить до спотворених новин, які грають на руку Пакистану.

Позиціонування Індії як нової глобальної сили вочевидь не йде пліч-о-пліч з реальністю, коли ми говоримо про висвітлення індо-пакистанського конфлікту міжнародними ЗМІ, оскільки стратегій комунікації з ними взагалі немає. Це вилилось в те, що їхня роль була схожа на поширення сенсацій та зміну міжнародного сприйняття не на користь для Індії. Критика ліберальних західних ЗМІ (BBC, CNN, AL-JAZERA) індійської жорстокості, порушення прав людини та претензії, безпосередньо, адресовані самому прем'єр-міністру – Нарендрі Моді, ілюструють нам, що Пакистан непогано впорався з приховуванням своєї агресивної поведінки та позиціонуванням себе як жертви, яка страждає від того, що Індія не виконує домовленості. The New York Times навіть опублікувала статтю з думкою Імрана Хана: «Якщо світ нічого не зробить, щоб зупинити напад Індії на Кашмір і його народ, дві держави з ядерною зброєю будуть все ближче до прямого військового зіткнення».[26] Така ситуація є тривожним дзвінком для уряду Нарендри Моді та спонукає до дій.

Оскільки повідомлення міжнародних ЗМІ були досить однобокими та вміло маніпулювали фактами, щоб представити картину, далеку від реальності в Кашмірі, Індія має повне право бути стурбованою, але категорично заперечувати новини теж не варто.

Потрібно розрізняти «конфлікт у Кашмірі» та «конфлікт за Кашмір», адже вирішення першого призведе до пом'якшення останнього. Тобто думка про те, що показувати проблеми кашмірців через втрату автономного статусу – антинаціонально, є неправильною. Якщо індійські ЗМІ замість того, щоб висвітлювати негативний вплив політики Пакистану на Кашмір, будуть ігнорувати принципи громадянських свобод, то вони втратять актуальність і довіру, що примножить дистанціювання суспільства від влади.

РОЗДІЛ 3. ФОРМУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ В ОСНОВНИХ ПАКИСТАНСЬКИХ ЗМІ

3.1 Загальна оцінка характеру діяльності пакистанських ЗМІ

Еволюція системи ЗМІ в Пакистані була надзвичайно заплутаною, і протягом багатьох років виникали невдачі від суворой військової цензури до неконституційних обмежень свободи слова. Справжнє пробудження розпочалось у 2002 році, коли президент Первез Мушарраф порушив монополію держави на засоби масової інформації, давши нове життя електронній журналістиці.

Проте до сьогодні вбивства, фізичні напади та примус постійно турбують багатьох пакистанських журналістів. В 2009 році Пакистан навіть посів перше місце у світі за статистикою вбитих журналістів. [23] Досвід військових під час конфронтацій з Індією, очевидно, стимулював цей крок. Згідно з доповіддю датської НУО "Міжнародна підтримка засобів масової інформації" (IMS) за 2009 рік, уряд, інтелігенція, органи безпеки та військові вважають, що Пакистан не має можливості реагувати, оскільки його електронні носії поступаються індійським. Вони розсудили, що модернізовані засоби масової інформації можна використовувати для протидії загрозам ворожої країни, і, таким чином, закони про мовлення були лібералізовані. [40]

Протягом наступних років пакистанська громадськість користувалася бурхливим зростанням незалежних телеканалів та радіостанцій, яких ніколи не бачили раніше. Проте це було нетривалим, Мушарраф зі зростаючою опозицією почав зловживати своїми повноваженнями, втручаючись в судову систему. Протягом цього часу тактика уряду щодо нападів на ЗМІ змінилася – почали переслідувати не окремих журналістів, а цілі медіакомпанії. Відбувались рейди в офісах групи Jang, де розміщується Geo TV, провідна приватна телестанція Пакистану, а також газети Daily Jang та The News. [12]

Впродовж років відбувалась заборона критики глави держави, членів збройних сил, виконавчих, законодавчих та судових органів влади і всього, що

могло поставити під загрозу або спричинити шкоди ідеології Пакистану. ЗМІ було заборонено транслювати в прямому ефірі ключові політичні події. [51]

Отже, порівняно з індійським медіа ринком, в Пакистані набагато менша концентрація ЗМІ. Тому було проаналізовано лише 3 інтернет видання, які належать різним медіаконгломератам.

Jang Group є найбільшою із семи медіагруп, що мають найбільші частки аудиторії між медіа - більше третини (27%) від загальної кількості концентрацій у сфері медіа. [34] GEO News – пакистанський канал новин, який належить компанії. Загалом, висвітлення новин тут нейтральне, в більшості проаналізованих статтях є посилання не першоджерела. Однак увагу привертають статті, присвячені Кашміру. Оскільки це питання болісно стоїть в суспільстві, його тут намагаються висвітлювати в повній мірі. «Kashmiris observe Black Day to mark illegal Indian occupation», «Threat of genocide in occupied Kashmir after India revokes Article 370: Qureshi», «Pakistan Army releases new song to mark Kashmir's 'Youm-e-Istehsal'» – Пакистан обрав риторику «жалю», і наголошує на незаконності скасування статті 370 та заохочує Кашмірців боротись за свободу. [72]

ARY Group - холдингова компанія, що базується в Дубаї, заснована пакистанським бізнесменом Хаджі Абдулом Раззаком, йому належить ARY News – двомовний канал новин англійською та урду. Він вважається правоцентристським у політичному спектрі і часто займає пронаціоналістичну лінію. [75] Новин присвячених Індії та Кашміру незліченно багато. В своїй більшості публікації виносять негативний аспект внутрішньої та зовнішньої політики Індії. Наприклад, звинувачують індійський уряд в халатності по відношенню до Covid19, у порушенні припинення вогню, знущань над кашмірською молоддю. [31] У той самий час, на цьому тлі вихваляють пакистанський уряд у прояві доброзичливості до індійського народу. [62]

Dawn Media Group – основний конкурент Jang Group. Медіа компанія, що видає англomовну газету Dawn, яка є однією з найтиражованіших і

найпопулярніших в Пакистані, хоча заснована була в Індії. Видання значною мірою спирається на іноземних читачів, зокрема Dawn Media Group підписала меморандум про взаєморозуміння з Джуліаном Ассанжем, засновником WikiLeaks, для ексклюзивного використання в Пакистані всіх секретних дипломатичних каналів США, пов'язаних з політичними та іншими подіями в країні. [9] Порівняно з іншими газетами, ця на своєму офіційному сайті надає перевагу публікаціям, присвячених двостороннім відносинам Індії і участі в них міжнародних акторів. Розглядає питання НАТО та інших військових блоків у вирішенні кашмірської кризи. За пошуком ключового слова «Кашмір», було знайдено однотипні аналітичні публікації, в яких висвітлювалось прагнення Пакистану захищати громадян штату та міжнародна реакція на це. [44]

Отже, газети мовою урду є домінуючими засобами масової інформації у сільській місцевості. Вони консервативні, фольклористичні, релігійні та сенсаційні, і на сьогоднішній день є найбільш читаними та впливовими серед широкої громадськості. Англійські ЗМІ є міськими та елітарними, більш ліберальними та більш професійними. Англійські друковані ЗМІ впливають на тих, хто формує думки, політиків, ділових кіл та вищих верств суспільства загалом. [13]

3.2 Пряме маніпулювання та розпалювання конфлікту пакистанськими ЗМІ

Як тільки напруга зменшилась, висвітлення у ЗМІ перейшло до порівнянь між «Індією та Пакистаном» та «Нарендрою Моді та Імраном Ханом» щодо того, хто виграв "битву сприйняття". [6]

Їх упередження відповідають інтересам та внутрішній політиці. Наприклад заголовки «ARY News» дотримуються антиурядової, антигеологічної та антиіндійської позиції, що чітко виражається їхнім лексичним вибором. Газета представила Імран Хана як єдину героїчну фігуру, яка врятувала б пакистанську молодь від усіх інших корумпованих політиків. Такі фрази, як "Go Nawaz Go", постійно повторювались у висвітленні політика.

Що стосується кашмірського питання, то тут важливо розрізняти як ЗМІ називають дві сторони території, розділеної лінією контролю. Пакистанські називають керований Індією Кашмір як «окупований Індією Кашмір» або «Кашмір, який знаходиться під владою Індії», тоді як його власний бік кордону відомий як "Азад Кашмір" (вільний Кашмір). Формулювання територій як "окупованих" або "утримуваних" засобами масової інформації поширює відчуття незаконної окупації, навіть незважаючи на те, що статус регіону суперечить з розділу 1947 року, який розділив Індію та Пакистан.

У 2019 році, після терористичного нападу в районі, газета «Dawn» опублікувала звіт про теракт, який містив відповідь пакистанського офісу закордонних справ, який був позбавлений сугестивно оформленого змісту. [4] Однак 15 лютого інша пакистанська газета «The News» опублікувала статтю, яка містила відривки заяв лідерів кашмірських сепаратистів і опис остаточного відеозапису смертника. [5] Цей контраст у обрамленні свідчить про поляризовані засоби масової інформації в Пакистані. Враховуючи офіційну позицію Пакистану щодо самовизначення громадян Кашміру, стаття від The News орієнтована на внутрішню аудиторію і є спробою поширити офіційну позицію уряду щодо кашмірського питання серед загальної аудиторії газети.

Після авіаударів в Індії 26 лютого 2019 року "Dawn" вперше опублікував статтю, яка посилялась на інформацію з акаунта в Twitter генерального директора з питань зв'язків з громадськістю Пакистану генерал-майора Асіфа Гафура, де він стверджував, що ВВС Індії вторглись в Кашмір під управлінням Пакистану. [29] Пізніше того ж дня влада Індії заявила, що нанесли авіаудари по навчальному табору JeM в Балакоті, який розташований через міжнародний кордон, а не через місцевий центр. Хоча репортажі «Dawn» були з відтворенням цитат та перефразованих заяв, «The News» публікували сюжети із сугестивними та провокаційними заголовками, такими як «Ми виберемо час, місце для відповіді» та «Мешканці Балакоту викривають претензії Індії». Цей розповідь займає образливу позицію проти претензій Індії та авіаудару. [78]

27 лютого 2021 року після повітряного бою між ВПС Пакистану та Індії, індійський пілот – Абхінандан Вартаман, який викинувся зі свого літака після його збиття, був захоплений в Кашмірі під управлінням Пакистану. Потім у пакистанських ЗМІ та на веб-сайтах соціальних мереж з'явилася серія відеозаписів захопленого пілота. У одному відео про пілота брав участь натовп, який його побив, в інших двох, він розмовляв з камерою. В одному з них опублікований на веб-сайті телеканалу «Dunya TV», він виглядав розслабленим і вдячним пакистанській армії за те, що врятував його від натовпу і доглядав за ним. [16]

Очікуваною метою випуску таких відео було досягнення позитивної внутрішньої та міжнародної громадської думки, що і було досягнуто. Однак було багато думок, які стверджували, що відеозаписи порушували Женевську конвенцію. [6]

Таким чином, можна стверджувати, що всі канали маніпулюють сприйняттям глядачів, віддзеркалюючи реальність способом, який відповідає їх власним інтересам. Як результат, внутрішнє суперництво новинних мереж робить глядачів позбавленими нейтрального та гідного сприйняття новин.

РОЗДІЛ 4. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПРОТІКАННЯ КОНФЛІКТУ НА ПРИКЛАДІ TWITTER

Збільшення використання нових засобів масової інформації у кризових та конфліктних ситуаціях породило нову галузь досліджень як кризова інформатика. Яка розглядає реагування на надзвичайні ситуації як розширену соціальну систему, де інформація поширюється в офіційних та громадських каналах та структурах між ними. Зокрема, соціальні медіа пропонують широкий спектр можливостей для участі в конфліктах. [18]

Соціальні медіа також часто використовуються як інструмент мобілізації терористичними організаціями для набору нових членів, особливо іноземних бійців, для їхньої справи. Онлайн-набір дозволяє групам охоплювати людей у всьому світі та пропонує нові можливості для інтерактивного спілкування. [63] Для Пакистану роль соціальних мереж у наборі молоді в студентські організації ісламістів, відіграє більш важливу роль у прийнятті ними рішення, ніж ідеологічна чи політична причини. [69]

На сьогоднішній день мало досліджень того, як Twitter вплинув саме на цей конфлікт. Однак, не можливо заперечити той факт, що люди використовують його, щоб висловити свою позицію в конфлікті та проявити відданість одній із сторін конфлікту, що підкреслює вплив націоналізму. Twitter функціонує як посередник для звернення до популярних людей із засобів масової інформації чи політичного керівництва та критики їх думок. Орієнтуючись на суспільство через Twitter, люди висловлюють свою недовіру до функціонерів і вимагають змін у способі вирішення конфлікту для припинення насильства в регіоні.

У відповідь на зростаюче явище маніпулювання ЗМІ, Twitter зробив численні кроки, щоб захистити свою платформу та користувачів. Зокрема, він розробив політику щодо вжиття заходів проти маніпулятивної поведінки, оприлюднив інформацію через звіти про прозорість та публічно зобов'язався визначити пріоритет «екологічності» твітів. [82]

В Індії ця соціальна мережа запущена в 2013 році і має понад 27 мільйонів активних користувачів. Акаунт прем'єр-міністра Моді налічує 67 мільйонів підписників. [54] Це значна кількість, якщо порівнювати з акаунтом Дональда Трампа, який мав близько 73 мільйонів. Проте в той же час, в країні посилена урядова цензура вмісту соціальних мереж і від великих твіттер-платформ, що мають понад 5 млн користувачів, вимагається наявність реєстраційних офісів.

В опитуванні, проведеному в 2017 році в різних коледжах та університетах міста Кашмір, показують, що основні засоби масової інформації сприяють подальшому відчуженню та ізоляції молодих кашмірців від решти Індії, потенційно ще більше посилюючи конфлікт у регіоні. [38] Нездатність ЗМІ адекватно повідомляти про такі ключові проблеми, як надмірне використання сили державними структурами, збільшила розрив між індійським народом та кашмірською молоддю. Ці негативні медіа-образи боротьби в Кашмірі контрастують із «м'якими» образами та настроями, які Бурхан Вані – молодий командувач терористичної організації «Хізбул моджахеди», поширював у соціальних мережах. Цю взаємодію повідомлень, образів та настроїв прийнято називати «бурханізацією». [15] Оскільки Бурхан не мав жодних іноземних зв'язків, кашмірська молодь повністю прийняла його, хто як не він розумів їх місцеву ситуацію і стикався з подібними проблемами. [80] Зростаючий вплив соціальних медіа, особливо серед молоді в регіоні, призвів до все більшого поширення інструментів соціальних мереж звичайними газетами в Кашмірі, сприяючи нарощенню масовій аудиторії бойовиків в регіоні.

Вплив Бурхана Вані на погляди людей на конфлікт у Джамму та Кашмірі досі є суперечливим. Багато хто з чиновників і їх послідовників хотіли показати, що боротьба Бурхана була невинуватою і що він мав би вибрати більш мирні засоби. Окрім того, що він був пов'язаний з ісламськими проповідниками, один твіт нібито індуїстсько-націоналістичного користувача прямо заявляв, що «ісламіст #БурханВані, що закликав до Ісламського халіфату, виконував

завдання #ISIS, вимагаючи звільнення Кашміру» (твіт від SengeHSering, 14 липня 2016). [36]

Стало очевидним, що не лише дії Бурхана за життя, але й обставини його смерті були суперечливим питанням для населення. Більшість людей, що публікували повідомлення про індійську армію, заявляли, що вбивство терориста не було позасудовим, і хвалили індійську армію за те, що вона «тримала їх у безпеці». Вбивство вважалося успіхом для індійських сил безпеки та розвідувального апарату країни. Це свідчить про те, що більшість індіанців сприймають войовничість у Кашмірі як наслідок відсутності правопорядку в регіоні, а отже, як проблему, якою повинні займатись силовики, такі як індійська поліція та військові. Зрозуміло, що про необхідність політичного рішення в Дхамму та Кашмірі згадують рідко. Люди, які писали твіти від імені індійської армії, були всі індіанцями, більшість з них ідентифікувались як індуїсти, деякі з них навіть як націоналісти. Бурхана Вані та його послідовників навіть не розглядали як людей, а ображали як брудних і мерзенних тварин, таких як «щури» або «свині». Твіти часто висміювали іслам і безпосередньо пов'язували його з тероризмом, вказуючи, що переважна більшість людей, які брали участь у похоронах Бурхана, були мусульманами, які демонстрували свою підтримку тероризму. Посилаючись на звичайне населення, а також на журналістів та політиків, які не переконливо засуджували дії терористів, вони застерігали всіх людей не йти по стопах Бурхана.

На противагу цьому, прихильники Бурхана говорили про десятки тисяч до сотень тисяч присутніх на його похоронах і сприймали це як доказ підтримки та бажання покласти край індійській окупації. Засудивши дії індійських збройних сил як нечесні та позасудові, багато людей по всьому Пакистану і частково в Індії висловили свою солідарність із справою Бурхана та запевнили кашмірців у тому, що Пакистан стоїть з Кашміром.

У 2019 в Індії розголосу набрали твіти, які обговорювали твердження Аміта Шаха – міністра внутрішніх справ, який у відповідь на критику уряду

заявив в парламенті, що в Кашмірі «все нормально» та зазначив, що відновлення інтернет-послуг буде здійснюватись відповідно до запобігання загроз безпеки з боку Пакистану. [10] Однак його дані виявились фейковими і зазнали нищівної критики в Твіттері, люди скаржились на обмеження доступу до інформації про Кашмір, поїздки та цензуру місцевих джерел новин.

З того часу, популярність таких хештегів: «Hanmarket», «LibFarts», «Pseudoliberals», «Prostitutes», «Luthien», «Pseudosecularists», «Antinational», «Negative Ganges», «GoToPakistan», «Awardwapsigang», «AntiIndia», «Intolerance» значно збільшилась.

Постійні відключення інформації та та комунікацій у значній частині Дхамму та Кашміру є нестійкими. Комітет Міністерства закордонних справ США написав у своєму Twitter: «Затримка зв'язку Індії в Кашмірі має руйнівний вплив на життя та добробут повсякденних кашмірців». [61] Захист уряду Індії за розрив мобільних телефонних мереж та Інтернет-зв'язку має полягати в тому, щоб придушувати насильство, протидіяти фальшивим новинам і відмовляти протестуючим у насильстві у засобах самоорганізації.

Наприклад, 4 серпня 2019 року пакистанський журналіст опублікував у Твіттері два графічні зображення, які, на його думку, були доказом насильства з боку «жорстоких» індійських сил проти жителів Кашміру. Це повідомлення отримало розголос у вигляді лайків та ретвітів. [73]

Відключення комунікацій змушує людей до колективних дій – замінити ненасильницьку тактику насильницькою. Більше того, нездатність кашмірців спілкуватися один з одним, швидше за все, вселяє більше недовіри та антагонізму щодо індійського істеблішменту і привернення уваги до Пакистану.

ВИСНОВКИ

Враховуючи близькість та динамічну нестабільність між Індією та Пакистаном, ці дві нації та міжнародне співтовариство постійно перебувають під загрозою, що їхня традиційна та ядерна позиція сприяє зростанню нестабільності, особливо у поєднанні зі зростаючим внутрішньополітичним дисбалансом Пакистану, який часто посилює свої субконвенційні атаки на Індію, без остраху отримати удари у відповідь. З'ясовано, що Індія та Пакистан досі не вжили відповідних заходів для встановлення чітких ліній зв'язку, процедур сигналізації, заходів зміцнення довіри та технічних гарантій, щоб зменшити ризик того, що дрібні помилки та прорахунки можуть спричинити навмисне чи ненавмисне використання ядерної зброї.

Виявлено особливості впливу Сполучених Штатів та КНР на конфлікт, які безумовно зацікавлені у відході від динамічної нестабільності. США прагнуть контролювати ситуацію в регіоні, а КНР має особисті інтереси в спірних з Індією районах Аксайчин та Ладакх, що зумовлює її підтримку Пакистану в придушенні геополітичних апетитів Нью-Делі.

У дипломній роботі було розглянуто медійний дискурс територіальних конфліктів, індійської та пакистанської цензури в ЗМІ і роль урядів в регуляції конфлікту, вплив кашмірського питання на медіа-системи, а також політичний характер соціальних мереж. Виявлено важливу особливість характеру внеску ЗМІ, який залежить від національної політичної атмосфери. Адже під час внутрішнього інакомислення, вони можуть виступати як незалежний актор, безпосередньо впливаючи на формування поведінки держави як це було під час саміту в Агрі. З іншого боку, у випадку єдності в суспільстві, медіа повторюють голос уряду, що допомагає залучитись підтримкою – війна в Каргілі. Це свідчить про те, що засоби масової інформації можуть функціонувати як на користь влади, так і шкодити їй.

Двома основними факторами, які розглядаються в контексті формування дискурсу засобів масової інформації, були формування структури мирного процесу і боротьба за закріплення гегемонських смислів в термінах, пов'язаних з конфліктом. Найважливішим фактором, який ускладнює налагодження примирення двох держав – це поміщення Кашміру в сферу внутрішньої політики. Скасування автономії штату, сприяло більш агресивній поведінці Індії в придушенні будь-якого незадоволення щодо прийнятого рішення. Зокрема виявлено зростання популярності індуїстського націоналізму, який придушує права представників інших конфесій.

Крім того, відносна політико-економічна автономія різних засобів масової інформації від центральної політичної влади, тобто позиціонування суб'єктів міжнародних відносин з точки зору ідеологічної приналежності і передбачуваних ресурсів, розглядалася в якості важливого контексту для розуміння подій, що відбувалися. Протягом усього часу, приклади медійних сценаріїв використовувалися для обговорення того, як медійний дискурс про тероризм слід розглядати не як єдине тотальне поле, а як поле, в якому символи мають різне значення і використовуються багатьма учасниками для визначення конфлікту, особливо під час каргільської кризи та вбивства Бурхана Вані.

Ключовим результатом дослідження є те, що постановка кашмірського питання може розглядатися як стратегічний інструмент в руках медіа-груп для пропаганди своєї власної ідеологічної позиції і нападу на опонентів. В цьому сенсі уявлення мирного процесу ілюструє вкрай поляризовану внутрішню політику. В такому разі уряд, засоби масової інформації та громадська думка в епоху інформації утворюють самореференційний цикл у формуванні новин – особливо під час криз. Кожна з трьох зацікавлених сторін реагує на різні мотивації, одночасно накладаючи обмеження на дві інші. Хоча ці проблеми притаманні не лише індійським ЗМІ, вони набувають важливого значення для розуміння факторів, що формують розповіді про кризові явища. Вони варіюються від конкуренції та прибутковості, які визнані як одне з ключових обмежень хорошої журналістики – до відсутності достатньої перевірки

інформації та редакційного контролю. Врешті-решт, висвітлення у засобах масової інформації питань національної безпеки значною мірою визначається обмеженнями або дозволами політичної еліти, і, як результат, ЗМІ, здається, не є найнадійнішим арбітром інформації в умовах кризи. Така авторитарна тенденція більше проглядається в сьогоднішній Індії під правлінням Нарендри Моді, хоча близько 10 років тому, пакистанські ЗМІ були значною мірою більше залежні від військового режиму.

Зрештою, незважаючи на різні моделі взаємодії між політиками та засобами масової інформації, медіа Індії не визначають формування кризової політики. Однак вони зіграли важливу роль у посиленні та передачі наративів, пришвидшенні процесу прийняття рішень та формуванні публічної бесіди навколо криз.

Було визначено, що основні підходи до розуміння об'єктивності ЗМІ обох держав фактично будуються на конструюванні державної політики у сфері інформації. Адже важко встановити об'єктивність, якщо у джерелі конфлікту – Кашмірі майже немає позаштатних журналістів, накладена цензура та обмеження доступу до зв'язку. Власне на цьому і будуються основні маніпуляції пакистанських ЗМІ, які підтверджують риторику свого уряду щодо повернення мусульманського населення у рідну гавань.

Оскільки в цього конфлікту є 3 основних тригерні точки – територіальні суперечки, релігійне протистояння індуїстів та мусульманського населення та ядерна напруга, це дало можливість простежити зацікавленість США та КНР. Китай як держава, яка має ознаки наддержавності чимдуж намагається зменшити роль та вплив Індії, підтримуючи всіляко Пакистан. А втручання США аргументоване занепокоєнням ядерних рухів та посиленням власного впливу в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. 'Modi's India' may counter Pakistan dare with force: US report [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://timesofindia.indiatimes.com/india/modis-india-may-counter-pakistan-dare-with-force-us-report/articleshow/82076112.cms>
2. 'Status quo on Kashmir not an option' [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.dawn.com/news/247833/status-quo-on-kashmir-not-an-option>
3. 2021 World Press Freedom Index [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://rsf.org/en/ranking>
4. 37 CRPF men killed in J&K suicide attack [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.thehindu.com/todays-paper/37-crpf-men-killed-in-jk-suicide-attack/article26275558.ece>
5. 44 Indian troops killed in IHK bus blast [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.thenews.com.pk/print/432039-44-indian-troops-killed-in-ihk-bus-blast>
6. A War of Words? Conflicting Media Narratives Between India and Pakistan [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://thediplomat.com/2019/03/a-war-of-words-conflicting-media-narratives-between-india-and-pakistan>
7. All India Number of Registered Newspapers and Periodicals [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://data.gov.in/catalog/number-registered-newspapers-and-periodicals-language-all-india-and-state-wise>
8. Anil B. India-Pakistan Summit Through the Media Mill [Електронний ресурс] / Bhat Anil. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/254106769_India-Pakistan_Summit_Through_the_Media_Mill
9. Announcement [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.dawn.com/news/630054/announcement-2-2>

10. ANTICIPATING PAKISTAN'S NEXT MOVE IN KASHMIR [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://warontherocks.com/2020/01/anticipating-pakistans-next-move-in-kashmir/>
11. Atmanirbhar Bharat Abhiyaan [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://www.makeinindia.com/atmanirbhar-bharat-abhiyaan>
12. Attacks on the Press in 2007-Pakistan [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47c5677919.html>
13. Between radicalisation and democratisation in an unfolding conflict: Media in Pakistan [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-media-pakistan-radicalisation-2009.pdf>
14. Bilateral Brief: India-Pakistan Relations [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://india.org.pk/pages.php?id=16>
15. BURHANISATION OF SOCIAL MEDIA AND THE RESISTANCE MOVEMENT IN KASHMIR [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL https://ndu.edu.pk/fcs/publications/fcs_journal/JCS_2016_winter/5-BURHANISATION-OF-SOCIAL-MEDIA-IN-KASHMIR.pdf
16. Captured Indian pilot says he is very impressed by Pakistan Army [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://dunyanews.tv/en/Pakistan/480354-Video-Captured-Indian-pilot-impressed-Pakistan-Army>
17. China urges India to exercise prudence concerning boundary question [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL http://www.xinhuanet.com/english/2019-08/07/c_138288731.htm
18. Crisis informatics—New data for extraordinary times [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://science.sciencemag.org/content/353/6296/224>
19. Dwaipayan Bose. Journalism Caught in Narrow Nationalism: The India-Pakistan Media War [Электронный ресурс] / Reuters Institute Fellowship Paper University of Oxford. – 2011. – Режим доступа до ресурсу:

https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-10/Journalism_Caught_in_Narrow_Nationalism_The_India-Pakistan_Media_War.pdf

20. ELF-REFERENCING THE NEWS [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <http://crises.stimson.org/media/>

21. Esselgroup [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <http://www.esselgroup.com/>

22. Explained: What is Most Favoured Nation status, how will it impact Pakistan [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://indianexpress.com/article/explained/explained-what-is-mfn-status-how-can-india-hurt-pakistan-by-withdrawing-it-following-pulwama-attack-5585409/>

23. Explore CPJ's database of attacks on the press [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL https://cpj.org/data/killed/2020/?status=Killed&motiveConfirmed%5B%5D=Confirmed&type%5B%5D=Journalist&cc_fips%5B%5D=PK&start_year=2009&end_year=2010&group_by=location

24. H.Y. Sharada Prasad. Agra summit, in brief [Электронный ресурс] / H.Y. Sharada Prasad // The Asian Age. – 2001. – Режим доступа до ресурсу: <https://mea.gov.in/articles-in-indian-media.htm?dtl/18606/Agra+summit+in+brief>

25. HFAC proceedings, “Subcommittee Hearing: Human Rights in South Asia: Views from the State Dept and the Region: Panel I”, House Foreign Affairs Committee Republicans — YouTube channel, October 22, 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=NMMiVJr-A4U>

26. Imran Khan. Imran Khan: The World Can't Ignore Kashmir. We Are All in Danger. [Электронный ресурс] / Imran Khan // The New York Times Opinion. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2019/08/30/opinion/imran-khan-kashmir-pakistan.html>

27. IN NEED OF A LEVESON? JOURNALISM IN INDIA IN TIMES OF PAID NEWS AND ‘PRIVATE TREATIES’ [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL

<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/research/files/In%2520need%2520of%2520a%2520Leveson-%2520Journalism%2520in%2520India%2520in%2520times%2520of%2520paid%2520news%2520and%2520private%2520treaties.pdf>

28. India under PM Modi more likely to respond with military [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://timesofindia.indiatimes.com/india/india-under-pm-modi-more-likely-to-respond-with-military-force-to-pakistan-provocations-us-intelligence-report/articleshow/82059995.cms>

29. Indian aircraft violate LoC, scramble back after PAF's timely response: ISPR [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.dawn.com/news/1466038>

30. Indian media's obsession with Pakistan and Imran Khan is to serve a bigger purpose [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://theprint.in/opinion/indian-media-obsession-pakistan-imran-khan-narendra-modi/302031/>

31. Indian troops martyr three Kashmiri youth in Shopian [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://arynews.tv/en/indian-troops-martyr-three-kashmiri-youth-shopian/>

32. INDIA-PAKISTAN RELATIONS UNDER IMRAN KHAN AND MODI 2.0: THE LOWEST POINT IN A DECADE [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://southasianvoices.org/india-pakistan-relations-under-imran-khan-and-modi-2-0-the-lowest-point-in-a-decade/>

33. India-Pakistan ties: Tussle on within Pak establishment on reconciling with J&K's changed status. [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://timesofindia.indiatimes.com/india/india-pakistan-ties-tussle-on-within-pak-establishment-on-reconciling-with-jks-changed-status-/articleshow/82063254.cms>

34. Indicators of Risks to Media Pluralism [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <http://pakistan.mom-rsf.org/en/findings/findings/#!308b5c64e1a0e8507017dac298b7cc81>

35. Islamic Human Rights Commission. Kashmir and Self-Determination: International Law as a Way Forward [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://www.ihrc.org.uk/publications/5419-kashmir-and-self-determination-international-law-as-a-way-forward/>
36. Islamist #BurhanWani calling for Islamic [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://twitter.com/SengeHSering/status/753441259205697536>
37. J&K: Mehbooba [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://prasarbharati.gov.in/doordarshan/>
38. Kashmir Roots of Conflict, Paths to Peace [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674018174>
39. Live TV coverage put national security in jeopardy, says Bench [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://www.thehindu.com/news/national/live-tv-coverage-put-national-security-in-jeopardy-says-bench/article3836676.ece>
40. Media in Pakistan: Between radicalisation and democratisation in an unfolding conflict [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <http://www.i-m-s.dk/publication/mediapakistan-between-radicalisation-and-democratisation-unfolding-conflict-2009>
41. Media Ownership Monitor: Who owns the media in India? [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://rsf.org/en/news/media-ownership-monitor-who-owns-media-india>
42. Ministry of External Affairs of India. Simla Agreement [Электронный ресурс] / – Режим доступа до ресурсу: <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?19005/Simla+Agreement+July+2+1972>
43. NetBlocks. Pakistan shuts down internet in Kashmir, restricts access in Punjab and beyond [Электронный ресурс] / NetBlocks. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://netblocks.org/reports/pakistan-shuts-down-internet-in-kashmir-restricts-access-in-punjab-and-beyond-3Anw7dB2>

44. News about Kashmir [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.dawn.com/search?cx=partner-pub-8258178831251847%3A5337004877&cof=FORID%3A10&ie=UTF-8&q=Kashmir>
45. News about Pakistan [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://zeenews.india.com/tags/pakistan.html>
46. Nuclear War? How Kashmir Could Still Cause an Indo-Pakistan War in 2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://nationalinterest.org/blog/buzz/nuclear-war-how-kashmir-could-still-cause-indo-pakistan-war-2020-116866>
47. Only domestically manufactured weapons can give uniqueness to services, PM Modi tells industry leaders [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://indianexpress.com/article/india/narendra-modi-defence-manufacturing-weapons-webinar-7791006/>
48. Pakistan Ready To Resume Dialogue With India On 'Certain Conditions' [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://news.abplive.com/news/india/pakistan-ready-to-resume-dialogue-with-india-if-modi-govt-revisits-decision-to-abrogate-article-370-from-j-k-1454742>
49. Pakistan Restores Social Media Access After Temporary Ban Amid Anti-France Protests, Netizens React [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://news.abplive.com/news/world/pakistan-restores-social-media-access-after-temporary-ban-amid-violent-anti-france-protests-netizens-react-1453391>
50. PAKISTAN, INDIA AND REGIONAL COOPERATION IN SOUTH ASIA [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.jstor.org/stable/41393699?seq=1>
51. Pakistan: Media Restrictions Undermine Election [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <http://www.hrw.org/news/2008/02/15/pakistan-media-restrictions-undermine-election>
52. Pakistan's Nuclear Posture: Implications for South Asian Stability [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL

<https://www.belfercenter.org/publication/pakistans-nuclear-posture-implications-south-asian-stability>

53. Prasar Bharati's digital channels grow 100% in 2020; Pakistan second highest audience [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://www.hindustantimes.com/india-news/prasar-bharati-s-digital-channels-grow-100-in-2020-pakistan-second-highest-audience/story-iDUJSjqI2D7zG9OBoWJsIL.html>

54. Prime Minister of India [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://twitter.com/narendramodi>

55. Privacy and Manipulation: How Social Media Has Affected Political Discourse [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://www.epw.in/engage/article/privacy-manipulation-social-media-political-discourse>

56. Qing Qiu. India's internet shutdown shows normal practice for sovereign countries [Электронный ресурс] / Qing Qiu // Peoples Daily. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <http://en.people.cn/n3/2019/1217/c90000-9641267.html>

57. Sanjaya Baru's new book on Delhi politics [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://timesofindia.indiatimes.com/life-style/books/features/sanjaya-barus-new-book-on-delhi-politics/articleshow/81590963.cms>

58. Sherman J. Kashmir Internet Shutdown Continues, Despite Supreme Court Ruling [Электронный ресурс] / Justin Sherman // THE DIPLOMAT. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://thediplomat.com/2020/08/kashmir-internet-shutdown-continues-despite-supreme-court-ruling/>

59. Shooting for a century: The India-Pakistan conundrum. Washington, DC: Brookings Institution Press [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL https://www.researchgate.net/publication/331022624_Shooting_for_a_Century_Review

60. Situation in Kashmir is 'not sustainable', says German Chancellor Angela Merkel on India visit [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL

<https://scroll.in/latest/942405/situation-in-kashmir-is-not-sustainable-says-german-chancellor-angela-merkel-on-india-visit>

61. So are you proud of your gallantry in Kashmir? [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL

<https://twitter.com/ameerabbas84/status/1157921570138054656>

62. Swara Bhasker lauds ‘Pakistani civil society’ for showing kindness to India during crisis [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL

<https://arynews.tv/en/swara-bhasker-pakistan-india/>

63. Terrorism, Communication and New Media: Explaining Radicalization in the Digital Age [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL

<https://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/2015/terrorism-communication-and-new-media.html>

64. The Current Situation in Pakistan [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://www.usip.org/regions/asia/pakistan>

65. The Fate of Secularism in India [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://carnegieendowment.org/2019/04/04/fate-of-secularism-in-india-pub-78689>

66. The growing crisis of credibility of the Indian media [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://www.tni.org/es/node/11017>

67. The Lahore Declaration Signed at Lahore on 21-th Day of February [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL <https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?18997/Lahore+Declaration+February+1999>

68. The Lessons of Mumbai [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2009/RAND_OP249.pdf

69. The role of social networks in the recruitment of youth in an Islamist organization in Pakistan. [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02732173.2014.947450>

70. The Times of India. «Stop Relaying PTV, Police Tell Cable Operators», June 6, 1999.

71. 'The world's most dangerous place' is already at war [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.independent.co.uk/news/world/asia/the-world-s-most-dangerous-place-is-already-at-war-282458.html>

72. Threat of genocide in occupied Kashmir after India revokes Article 370 [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.geo.tv/latest/244349-threat-of-genocide-in-occupied-kashmir-after-india-revokes-article-370-qureshi>

73. Tit For Tat: Upset over single berth offer at Centre to JDU, Nitish Kumar gives 1 seat to BJP in cabinet; Everything is fine between parties, says Bihar CM [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://news.abplive.com/news/india/tit-for-tat-upset-over-single-berth-offer-at-centre-to-jdu-nitish-kumar-gives-1-seat-to-bjp-in-cabinet-everything-is-fine-between-parties-says-bihar-cm-1004362>

74. Transcript of Media Briefing by National Security Advisor on Meeting between Prime Ministers of India and Pakistan [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL https://www.mea.gov.in/media-briefings.htm?dtl%2F22270%2FTranscript_of_Media_Briefing_by_National_Security_Advisor_on_Meeting_between_Prime_Ministers_of_India_and_Pakistan_September_29_2013=

75. UK judge orders ARY to air summary of judgement in defamation case [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.dawn.com/news/1303811>

76. UN Security Council discusses Kashmir, China urges India and Pakistan to ease tensions [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://news.un.org/en/story/2019/08/1044401>

77. We demand restoration of pre-Aug 5 position of J&K [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://timesofindia.indiatimes.com/india/we-demand-restoration-of-pre-aug-5-position-of-jk-mehbooba/articleshow/81012498.cms>

78. We will pick time, place to hit back [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.thenews.com.pk/print/437315-we-will-pick-time-place-to-hit-back>

79. Why has the India-Pakistan Rivalry Been so Enduring? Power Asymmetry and an Intractable Conflict [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09636410601184595?journalCode=fss>
t20

80. Why Kashmiri youth supported militant Burhan Wani [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.bbc.com/news/av/world-asia-india-36866126/why-kashmiri-youth-supported-militant-burhan-wani>

81. Министр планирования, развития и реформ Пакистана: мы нацелены на развитие партнерства с Россией [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.interfax.ru/interview/542422>

82. Политика в отношении манипуляции платформой и спама [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://help.twitter.com/ru/rules-and-policies/platform-manipulation>

83. Регіональна політика Індії в умовах глобалізації на рубежі XX–XXI ст. [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <http://elibrary.ivinas.gov.ua/4575/1/Rehionalna%20polityka%20Indii%20v.pdf>

84. प्रश्न संख्यापाकिस्तान के प्रति भारत की विदेश नीति [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://mea.gov.in/rajya-sabha-hi.htm?dtl/32994/QUESTION+NO562+INDIAS+FOREIGN+POLICY+TOWARDS+PAKISTAN>

85. मोदी सरकार के 5 कदमों से घुटने पर PAK, बातचीत अब इमरान की मजबूरी [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <https://www.aajtak.in/india/story/modi-govt-5-steps-that-backfoot-pakistan-565622-2018-09-20>

ДОДАТКИ

Додаток №1. SWOT-аналіз для оцінки ситуації, після скасування 370 статті конституції

СИЛЬНІ СТОРОНИ	МОЖЛИВОСТІ
<ul style="list-style-type: none"> Прем'єр-міністр виконав свою передвиборчу обіцянку та продемонстрував себе як людину, яка не вагається приймати важкі рішення Такий крок застав Пакистан зненацька, оскільки реальність в Кашмірі змінилась не на користь Ісламабаду Впевненість в тому, що правильне застосування батога та пряника повністю застереже Індію від насильницького минулого і Кашмір стане місцем, вільним від насильства 	<ul style="list-style-type: none"> Шанс для Нью-Делі змінити політичний наратив у Кашмірі Зменшиться вплив політичних еліт, які виступали посередниками між центральним урядом та штатом Більше приділятиметься увага соціальним питанням На зміну старому політично-афілійованому керівництву прийде нове «свіже» покоління
СЛАБКІ СТОРОНИ	ЗАГРОЗИ
<ul style="list-style-type: none"> Майже всі депутати та члени парламенту від кашмірських політичних сил продовжують перебувати під вартою або домашнім арештом Попри міжнародну думку, яка збігається з позицією Нью-Делі, що дії в Дхамму та Кашмір є внутрішньою справою, Індію застерігають, що несепаратистське керівництво не може бути безпідставно затриманим Через масові протести після цього рішення обмежено доступ до теле-радіозв'язку та інтернету на рік 	<ul style="list-style-type: none"> Попри присікання спроб Ісламабаду інтернаціоналізувати проблему Кашміру, залишається загроза його впливу на світове співтовариство Пакистан залишається важливим партнером для США та Китаю через військовий істеблішмент з Талібаном (а особливо після виходу США з Афганістану) Через можливе посилення конфлікту, потрібно буде шукати шляхи мобілізації молоді в Кашмірі

Додаток №2. Моделювання шляхів вирішення індо-пакистанського конфлікту.

Модель	Пропозиції	Результат
1. Формула Ченаба	Райони мусульманської більшості (Кашмір та три райони Дхамму – Пунч, Раджурі та Дода), що знаходяться на	Поверхово обговорювалося під час переговорів Бхутто-Саваран Сінгх у 1962-63 роках, але індійці не дотримувались його.

	правому березі річки Ченаб, приєднуються до Пакистану, а решта окупованого Кашміру відійде до Індії.	Пізніше, у 1999 році, це також обговорювалося між колишнім міністром закордонних справ Ніязом Найком та його індійським співрозмовником Р. К. Мішра. <u>Пакистан і кашмірці могли б жити з таким поселенням, але малоймовірно, що індійці прийняли б його за нинішніх обставин.</u>
2. План Оуена Діксона	Оуен Діксон – австралійський юрист, якому ООН доручила в 1950 році досліджувати шляхи вирішення конфлікту. Діксон запропонував «регіональний» підхід до районування, де люди самі віддають перевагу Індії чи Пакистану. Що стосується інших районів, то Джамму і Ладакх відійдуть до Індії, а північні райони стануть частиною Пакистану.	<u>Пакистан міг би погодитися з таким регіональним підходом, але Індія спочатку не зайняла чіткої позиції, а пізніше відхилила її.</u>
3. Пропозиція дослідницької групи Кашміру	У 1998 році кашмірський магнат з США Фарук Катварі профінансував аналітичний центр під назвою Kashmir Study Group, до складу якого входять експерти з південної Азії та США. Група запропонувала кілька варіантів, заснованих на ідеї «Об'єднаного суверенного утворення», яка передбачає відновлення долини Кашміру шляхом голосування під міжнародним контролем як суверенного утворення, але без міжнародного статусу, з вільним доступом і з Індії та Пакистану. Пізніше ця пропозиція була розширена, щоб включити Азад Кашмір до такої організації.	<u>Але до сьогодні ні Пакистан, ні Індія не підтримали цю пропозицію.</u>

4. Пропозиція ООН щодо опіки	<p>Згідно з цією пропозицією, зробленою доктором Перваїзом Ікбалом Чімою, пакистанським вченим, області Джамму і Ладакх приєднуються до Індії, а Північні райони та Азад Кашмір стануть частиною Пакистану, залишивши долину Кашміру під опіку ООН для того, щоб через 10 років було проведено референдум, щоб визначити, чи хоче народ приєднатися до Пакистану чи Індії, чи стати незалежним.</p>	<p><u>Поки що жодна з країн не схвалила цей підхід і навряд чи підтримає в нинішніх умовах.</u></p>
5. Формула Юсафа Буха	<p>Колишній службовець з Пакистану та ООН кашмірського походження Юсаф Бух запропонував двоетапний підхід, у якому перший етап буде присвячений припиненню насильства в Кашмірі, шляхом оголошення припинення вогню в Кашмірі та на LoC; а на другому етапі ООН розмежовуватиме п'ять кантонів або дивізій за лінією нерозділеного штату Джамму і Кашмір, де відбудуться вибори до Тимчасових асамблей у 5 кантонах. Кожна асамблея голосувала б за те, чи бажає вона продовжити існуючі відносини з Пакистаном чи Індією, чи вести переговори про нові відносини, які потім будуть винесені на референдум у цьому кантоні.</p>	<p><u>Ця ідея не знайшла прихильності ні в Пакистані, ні в Індії. У будь-якому випадку, це занадто складний підхід.</u></p>
6. Трієстська та Тірольська моделі	<p>Ці ідеї висунув американський вчений Селіг Харрісон, який використовує модель автономного регіону Трієст між Італією та колишньою Югославією, де</p>	<p><u>Ні Пакистан, ні Індія, ні кашмірці не виявили жодного інтересу до цих ідей.</u></p>

	<p>люди слов'янського походження живуть під італійським суверенітетом, але користуються свободою для захисту своєї культури та етнічної належності як подорож між двома сторонами. Харрісон запропонував Індії надати особливий статус долині Кашміру як автономного регіону, а Пакистан зробить те саме в Азад-Кашмірі, щоб обидві сторони Кашміру отримали рівну автономію. LoC стане «м'яким» кордоном, який дозволить людям з обох сторін вільно пересуватися.</p> <p>Деякі експерти також запропонували подібну домовленість, яка існує між Італією та Австрією в німецькомовному регіоні Тіроль в Італії з максимальною автономією та вільним пересуванням через кордон з Австрією.</p>	
<p>7. Модель Андорри</p>	<p>Андорра, як і Кашмір, є невеликою княжою державою, розташованою на кордоні Іспанії та Франції, на яку претендували обидві сторони з 803 року. У 1993 році обидві країни погодилися надати Андоррі незалежну конституцію із спільно гарантованою автономією. Згідно з цією ідеєю, Кашміру також слід надати особливий автономний статус Пакистану та Індії.</p>	<p><u>Серед всіх інших пропозицій, під час мирних переговорів Індії та Пакистану (2004-07), моделі Андорри та пропозиції Сумантри Бозе отримали офіційний відгук.</u></p>

Додаток 3.

Порівняльна таблиця : Кількісний контент-аналіз загальної інтенсивності згадувань кашмірського питання індійськими та пакистанськими ЗМІ.

Країна	Редакційні статті
Пакистан	620 (10)
Індія	445 (7)
Всього	1065

Додаток 4.

Порівняльна таблиця: для фіксації результатів якісного контент-аналізу редакційного висвітлення кашмірського питання індійськими та пакистанськими газетами.

ЗМІ	Журналістика війни		Журналістика миру	
	Категорії вмісту	оцінка	Категорії вмісту	оцінка
GEO News	Висвітлення видимих наслідків: смерть, поранення, насильницька діяльність	4	Висвітлення невидимих наслідків: емоційні травми, порушення інфраструктури, суспільства, культури	5
Dawn		3		6
ARY News		9		3
Zee News		10		0
ABP News		5		5
The Times of India		7		3
GEO News	Орієнтована на ескалацію: зображення напруженості між країнами, виключення процесу діалогу, підлив дипломатичних зусиль	1	Орієнтована на примирення: висвітлення важливості припинення вогню, залучення третіх сторін, переваги мирного суспільства	9
Dawn		2		8
ARY News		4		7
Zee News		8		2
ABP News		3		7
The Times of India		9		1
GEO News	Використання маркування «хороші/погані хлопці»	3	Уникання маркування «хороші/погані хлопці»	7
Dawn		6		4
ARY News		7		0

Zee News		10		0
ABP News		4		6
The Times of India		10		0
GEO News	Використання клікбейтів, емоційної мови та демонізації супротивників	1	Використання нейтрально забарвлених заголовків, уникання фреймів	10
Dawn		0		10
ARY News		7		8
Zee News		9		1
ABP News		2		8
The Times of India		7		3